

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta

Emoční inteligence u dětí předškolního věku

Bakalářská práce

Vypracovala: Hana Šebestová
Vedoucí práce: Mgr. Veronika Plachá
České Budějovice 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 21. června 2016

Hana Šebestová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Veronice Plaché za odbornou pomoc, konzultace a výbornou komunikaci při tvorbě mé bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o emoční inteligenci a emočním vývoji předškolních dětí. Teoretická část se zabývá vymezením pojmů emoční inteligence, emoce, emoční potíže u dětí a možnostmi rozvoje emoční inteligence. Cílem praktické části je povzbudit rozvoj emoční inteligence a zachytit průběh realizace v dětském kolektivu, která je doplněna o kazuistiku. Průzkum je proveden kvalitativní metodou prostřednictvím rozhovoru a zúčastněného pozorování. Závěr bakalářské práce popisuje průběh realizace projektu a posuzuje použité techniky z hlediska jejich přínosnosti pro podporu rozvoje emoční inteligence.

Klíčová slova:

emoční inteligence, emoce, předškolní věk, emoční potíže.

ABSTRACT

The thesis deals with the emotional intelligence and the emotional development of preschool children. The theoretical part is focused on the definition of the terms children's emotional intelligence, emotions, emotional difficulties and also on possibilities of the emotional intelligence development. The aim of the practical part is to encourage the emotional intelligence development and to catch the process of realization in a group of children. This is complemented by a case history. The study is carried out with qualitative method by way of dialogue and involved observation. The conclusion of the thesis describes the project's realization progress and it finds out the utility of applied techniques from the point of view of the emotional intelligence development support.

Key words:

emotional intelligence, emotions, preschool age, emotional difficulties .

Obsah

ÚVOD.....	8
Teoretická část bakalářské práce	
1 Emoční inteligence.....	9
1.1 Pojem emoce, definice a funkce.....	10
1.2 Chápání EQ a IQ.....	11
1.3 Charakteristika vybraných emocí.....	12
1.3.1 Smutek.....	12
1.3.2 Strach.....	13
1.3.3 Vztek.....	14
1.3.4 Radost.....	15
1.3.5 Starost.....	15
2 Emoční vývoj dětí předškolního věku.....	17
2.1 Stádium předškolního věku.....	17
2.2 Psychosociální rozvoj v předškolním věku.....	20
2.3 Emoce dětí v předškolním věku.....	21
2.4 Emoční potíže u dětí.....	23
2.5 Možnosti rozvoje emoční inteligence v rámci mateřské školy.....	24
2.6 Školní zralost- s ohledem na regulaci emocí.....	28
Praktická část bakalářské práce	
3 Rozvoj emočních dovedností.....	30
3.1 Téma a cíl projektu.....	30
3.2 Výzkumné metody.....	30
3.3 Cílová skupina.....	31
3.4 Popis projektu.....	32
4 Realizace projektu.....	33
4.1 Téma: Malá jarní pohádka.....	33
4.2 Seznámení s první částí příběhu.....	33
4.3 Seznámení s druhou částí příběhu.....	40
4.4 Seznámení se třetí částí příběhu.....	45
4.5 Dramatizace celé pohádky.....	50
4.6 Kazuistika.....	51
4.6.1 Seznámení s chlapcem Vojtou.....	51

4.6.2	Vojta a projekt.....	53
4.6.3	Zhodnocení.....	54
4.7	Rozhovory s učitelkami, které se na realizaci projektu podílely	55
4.7.1	Rozhovor 1.	55
5	Shrnutí realizace projektu:	58
	ZÁVĚR	59
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	60
	SEZNAM PŘÍLOH:.....	63

ÚVOD

V dnešní době se často poukazuje na zkaženou společnost. Setkáváme se s těžko vychovatelnými dětmi, které nedovedou dodržovat normy stanovené společností, mají problém s uznáváním autority, a tedy už v útlém věku ztrácí úctu k ostatním lidem. Dalo by se říct, že vznikají nové trendy ve společnosti. Jako například nemyslet na nikoho, své pocity a dojmy nedávat najevo, být bezohledný až sobecký. Častými jevy se stávají šikana a kriminalita. Tyto činy stále více figurují v životech mladých lidí dnešní doby. Abychom si mohli odpovědět na otázku, proč toto patologické jednání abnormálně stoupá, musíme hledat hlouběji.

V dnešní uspěchané, konzumní společnosti nemají rodiče na děti tolik času. Všude se hledí na kvantitu a na materiální zabezpečení. Zapomíná se, co je pro dítě důležité. Děti se učí nápodobou, nasávají vše kolem sebe a nerozlišují dobré od špatného. Jak mohou tedy vědět, jak nakládat se svými emocemi? A tak se stává, že na své emoční prožitky zůstanou úplně samy.

V poslední době často slyšíme o novém směru emoční inteligence. Začíná se věřit, že emoční inteligence v různých směrech předčí IQ. V důsledku těchto poznatků mě zajímalo, jak lze vytvořit lepší podmínky pro rozvoj emoční inteligence. Dítě do šesti let je nejnadhěji vzdělavatelné. Je schopné pochytit spoustu informací, které později přijme za své. Dalo by se říct, že staví na svých zkušenostech a ty jsou jednou z nejdůležitějších složek pro jeho budoucí život.

Teoretická část bakalářské práce

1 Emoční inteligence

Pfeffer (2003) uvádí, že psycholog Howard Gardner rozvinul teorii o různých druzích inteligence, v závislosti na osobních vlohách a na vlivu prostředí. Na základě výzkumu objevil sedm druhů inteligence: *Jazyková inteligence*, *Hudební inteligence*, *Logicko-matematická inteligence*, *Prostorová inteligence*, *Tělesně- pohybová inteligence*, ***Intrapersonální inteligence*** (*schopnost uvědomovat si své emoce, záměry a motivace*), ***Interpersonální inteligence*** (*schopnost rozpoznávat emoce, názory a záměry druhých lidí*). Tyto nové vlohy a schopnosti byly uznány jako rovnocenné a sociální věda projevila větší zájem o tyto schopnosti.

„V roce 1990 pojem emoční inteligence použili psychologové Peter Salovey a John Mayer. Tento pojem byl použit pro vyjádření emočních vlastností, které nám napomáhají k dosažení úspěchu.

Patří k nim:

- *Vcítění*
- *Vyjadřování a chápání pocitů*
- *Ovládání nálady*
- *Nezávislost*
- *Přizpůsobivost*
- *Oblíbenost*
- *Schopnost řešení mezilidských problémů*
- *Vytrvalost*
- *Přátelskost*
- *Laskavost*
- *Úcta*

Rozruch kolem pojmu emoční inteligence souvisí s jeho významem pro výchovu a vzdělávání dětí, ale jeho význam přesahuje i do pracovního procesu a ve skutečnosti do všech mezilidských vztahů a projevů.“ (Shapiro, 2014, s. 14)

1.1 Pojem emoce, definice a funkce

Emoce jsou součástí našeho života. Prožíváme je neustále, i kdyby to byl jen pocit pohody, prožíváme je i ve spánku ve chvíli, kdy se nám něco zdá. Většinou emocím věnujeme pozornost tehdy, když přesáhnou naši pomyslnou hranici. Nejvíce však věnujeme pozornost emocím negativním. Čím silnější jsou negativní emoce, tím větší mají tlumící vliv na naše logické uvažování. Pod vlivem negativních emocí se naše chování stává zkratkovitým, nekontrolovatelným a neproduktivním. Silné emoce dále ovlivňují naši pozornost a vnímání. Když jsme rozrušeni, dělá nám problém se soustředit, nezvládneme zpracovat všechny okolní podněty, uvádí Kopřiva a kol. (2008).

Slaměník (2011) popisuje emoce jako uvědomované pocity různého ladění, vyjadřující vztah k sobě samému i k událostem okolního světa. Emoce ovlivňují pozornost, kognitivní procesy, slouží ke komunikaci, naznačují ohrožení, usměrňují sociální interakci, ochraňují blízké osoby, slouží ke komunikaci, napomáhají k zachování hodnot a norem, posilují sociální role atd. Člověk nemusí prožívat pouze realitu, ale i živé představy mají velkou váhu pro emoce. Mohou mít podobu vysněných přání, strachu i obav. Člověk je schopen prožívat literárně či filmově zpracované příběhy, které jsou prožívány v závislosti na našich hodnotách. Podle významu situace nebo události pro jedince se projevuje intenzita emocí. Vnitřní prožitky většinou doprovází změna např. hlasová změna, změna gestiky, mimiky. Emoce mají významnou roli v sociálních vztazích.

Pfeffer (2003) označuje schopnosti emoční a sociální jako ty, které nám napomáhají vnímat vlastní potřeby, mít pochopení pro jiné lidi, umět správně naložit se svými emocemi ve vztahu k sobě i k ostatním lidem, rozpoznávat emoce druhých lidí.

Pro rozvoj emočních a sociálních schopností je důležitým základem se naučit vnímat svoje emoce, rozlišovat je a umět je pojmenovat. Základem komunikace je rozpoznávat emoce druhých lidí a utvářet si k nim vztah. Další schopností je umět řešit a unést konflikty a problémy, nalézt vhodné řešení a sebedůvěru. A neméně důležitou schopností člověka je navazovat a udržovat přátelství, které je tak důležitou potřebou pro většinu lidí.

Stavební kameny emoční inteligence (EQ) :

- **Sebepoznání – sebeuvědomování** - Schopnost orientovat se ve vlastních emocích, vnímání vlastních pocitů, těla a myšlenek.
- **Sebeovládání** – sebekontrola- Schopnost ovládat okamžité emoční popudy a impulzivnost.
- **Empatie**- Schopnost vcítit se do situace druhého. Musíme se také naučit chápat neverbální emoce, které vyjadřuje tělo: řeč těla, gesta, mimika, tón hlasu.
- **Komunikace** – Verbální nebo neverbální sdělování myšlenek, emocí, pocitů a postojů.
- **Mezilidské vztahy**- úspěšně vztahy se skládají z různých schopností a dovedností. Vývoj vztahu záleží na rozeznání vlastních emocí a emocích druhého člověka, zde je důležitá jistá sebekontrola.
- **Řešení problémů**- Schopnost hledání možných řešení.
- **Optimismus**- Optimisté očekávají od života pozitivní výsledek.
- **Motivace** – Schopnost dělat něco z vlastního přesvědčení. Lidé s velkou motivací si stanovují vyšší cíle, jsou výkonní a věří ve vlastní úspěšnost.

1.2 Chápání EQ a IQ

Goleman (2011) se domnívá, že lidé s vysokým IQ nemusí být v soukromém životě úspěšní. Většinou by IQ mělo předpovídat životní úspěšnost. Ale existuje spousta výjimek, kdy lidé úspěšní nejsou. Pouhých dvacet procent IQ přispívá k faktorům určující úspěch v životě, zbylých osmdesát procent ovlivňují další aspekty. Člověk v životě používá celé řady schopností a nadání, které souvislost mezi výsledky školních testů a konkrétních životních úspěchů zastihují. Mezi další vlastnosti patří především emoční inteligence. Do které patří motivace, nevzdávat se obtížím a frustraci, ovládat pohnutky, odložit uspokojení, ovládat svoji náladu, zabránit úzkosti a nervozitě, ovlivnit kvalitu myšlení, schopnost empatie vůči ostatním lidem a neztrácet naději v těžkých chvílích.

IQ (intelligenční kvocient) byl ve dvacátých letech užíván, jako měřítko inteligence člověka a úspěchu v životě. V posledních době je toto měřítko pro úspěch a výkonnost zpochybňováno. IQ nám umožňuje jen jednosměrný pohled rozumových schopností a už nezkoumá úspěšnost člověka v životě v dané společnosti, jak uvádí Pfeffer (2003).

EQ oproti IQ není měřitelná veličina, ale přesto je to pro nás velmi významný pojem, jak uvádí Shapiro (2014). Nelze brát intelligenční dovednosti a emoční dovednosti jako protiklady, spíše se tyto dvě dovednosti doplňují, jak na pojmové úrovni, tak i ve skutečném životě. EQ je mnohem méně zatíženo geneticky, což otevírá možnost navázat s výchovou tam, kde příroda skončila a zvětšit, tak šance na úspěšnost. Zdá se, že každá generace dětí je chytřejší, ale bývá to na úkor emočních a sociálních dovedností, které naopak upadají. Jestliže sledujeme EQ, tak dnešní děti jsou na tom hůře než v předchozích generacích, vysoce vzrostla deprese mezi dětmi a dospívajícími.

1.3 Charakteristika vybraných emocí

1.3.1 Smutek

Prožívaný smutek vzniká, když člověk pocítí ztrátu. Pfeffer (2003) – smutného člověka popisuje, jako člověka zklamaného z nějaké události nebo člověk může prožívat smutek při nesplnění vytouženého snu. Smutek způsobuje pokles energie a nezájem o činnosti v běžném životě. Uzavření do sebe pomáhá člověku hledat řešení, jak pokračovat v životě dál. Důležité pro člověka je, aby dokázal svůj smutek přijmout a respektoval ho. Při pomoci druhým lidem se smutkem, musí být člověk velmi opatrný a citlivý, protože prožitá situace je pro každého člověka jinak bolestná. Dlouhodobý smutek může přejít v depresi.

Jelínek (2013) přirovnává smutek k pocitu psychického propadu. Trýzeň je pocit při silně prožívaném smutku. Soucítit s někým jiným nazýváme soustrast. Smutek navenek projevujeme vzlykáním nebo pláčem. Smutek člověk pociťuje v těchto situacích:

- *Smrt blízkého člověka*
- *Nikdo ho nemá rád*
- *Opuštění partnera*

- *Není dostatečně hezký*
- *Není dostatečně schopný*
- *Nic se mu nedaří*
- *Neschopnost navázat kontakty s ostatními lidmi, pocit samoty*

Dalo by se říct, že smutek je důležitá emoce, pomáhá nám k opuštění starých citových vazeb.

1.3.2 Strach

Strach se projevuje jako pocit sevření a stažení těla. Jelínek (2013) uvádí, že strach by měl člověku určit mantinely, ve kterých žije spokojený život. Strach má různé podoby a spočítat je všechny je zcela nemožné, jelikož strach bývá přiřazen vždy k nějakému objektu. Např.:

- *Strach z letadla*
- *Strach z pavouků*
- *Strach z budoucnosti*
- *Strach ze smrti*
- *Strach z opuštění*
- *Strach z opuštění*
- *Strach z hadů*
- *Strach z uzavřených prostor*
- *Strach z odhalení vlastní lži*
- *A další*

Člověk prožívající tyto emoce může být: perfekcionista, pověřivý (myšlenkové překážky), pečlivost dodržování pravidel (reálná situace vyžaduje jiné chování), přehnaná poslušnost autorit, stále pospíchání (člověk se dostává do stresu), úzkostlivě dodržovaná hygiena, dbání na přesnou formulaci a není spontánní, strach z vlastního zranění, malé schopnosti improvizace. Emoce strachu by měla vést k záchraně života nebo životní hodnoty. Po zvládnutí této emoce je člověk na cestě se zbavit zbytečných obav.

Emoci strachu uvádí Pfeffer (2003), jako důležitou součást našeho nitra. Strach nás upozorňuje na možná nebezpečí, záleží na nás, jak se k němu postavíme a jak ho budeme vnímat. Strach nám napomáhá k okamžitému útěku, vyvolává nahromadění krve do svalstva a to především do svalstva nohou. Začnou se vyplavovat hormony, které tělo vedou k okamžité ostražitosti a pohotovosti. Pomocí strachu se stáváme opatrní, učí nás odhadnout hrozící nebezpečí a podle toho jednat. Opět není vhodné emoci strachu potlačovat a vytěsňovat z našich postojů, emoce se v nás nahromadí a může se začít projevovat v nečekaných úzkostných reakcích. Jestliže přijmeme strach, jako naši součást a přiznáme si jeho smysl, pomůže nám odhadnout, jak nám může strach pomoci v některých situacích běžného života.

1.3.3 Vztek

Tato emoce agrese, vzteku a vnitřního napětí napomáhá člověku v akci. Jelínek(2013) uvádí, že projevem vzteku je křik nebo řev. Člověk prožívá pocity agrese a vzteku v těchto případech, když:

- *je na někoho našťvaný,*
- *chce oplatit projevenou agresi,*
- *je závistivý, vyhledává souboje,*
- *neustále poučuje druhé lidi, kritizuje,*
- *prosazuje své ego na úkor druhých,*
- *provádí krádeže a další.*

Agresivita, kterou člověk prožívá, může patřit ke kladným emocím, jestliže je prožívána ve správné míře a ve správnou chvíli. Touto emocí si člověk, obhajuje své hranice ve vztazích.

Zlost a hněv se podle Pfeffra (2003) dá vyjádřit různě, intenzita vyjádření u každého člověka je rozdílná. Následkem zlostných reakcí je agrese, která je vyvolaná různými spouštěči. Patří sem i špatná nálada a podrážděnost, tyto negativní emoce mohou trvat i několik hodin a dnů. Při zlostné reakci se zvýší krevní průtok v rukou, zrychlí se krevní frekvence a uvolní se energie v důsledku vyplavení hormonů. Tyto reakce usnadňují rychlé udeření nepřítele nebo uchopení zbraně. Důležitá je možnost odreagování,

nahromaděné hormony v těle účinkují a je potřeba je odstranit. Mnoho důvodů může být spouštěčem této reakce, proto je důležité rozumět pozadí vzniklé emoce. Prvním důvodem zlosti a agrese může být snaha zvládnout smutek ze zklamání a odmítání. Dalším spouštěčem může být nuda a pocit nenaplněnosti, zlostné chování nás může upozornit na nespokojenost. Velký hněv může vyvolat překročení hranic lidských možností nějakého člověka, který naznačuje hranice únosnosti.

1.3.4 Radost

Je pro člověka pocit naplnění a uspokojení. Jelínek (2013) radost by se dala nazvat, jako jedna z nejdůležitějších emocí pro dosahování životních cílů. Člověk by měl ve svém životě prožívat radost přiměřeně, ale každodenně. Člověk prožívá pocit radosti, když:

- *je zamilovaný,*
- *při pocitu vítězství nad někým,*
- *touha po slávě (aby se o mně hovořilo),*
- *pocit těšení se na něco, při smíchu,*
- *pocit z dobře vykonaného díla,*
- *při prožívání lidské vášně(erotická láska nebo při závislosti).*

Radost patří mezi emoce, které bychom chtěli prožívat co nejčastěji. Pfeffer (2013) emoci radosti uvádí, jako velmi příjemný a uspokojivý pocit. Velký vliv na vyjádření emocí má kultura. Kultura je jakýmsi mezníkem, který určuje, jakým vhodným způsobem můžeme prožívanou radost vyjádřit a jaké vyjádření je chápáno, jako nepřiměřené.

1.3.5 Starost

Starost se podle Jelínka (20013) vyznačuje jako zájmem o různé osoby, události nebo věci. V souvislosti s touto emoci dotyčný o těchto osobách, událostech, věcech často přemýšlí, analyzuje je a rozebírá. Emoce zařazuje do určitých situací, začne je rozebírat a na základě těchto pocitů si dělá starosti. Zvukovým projevem je prozpěvování stejné melodie neustále dokola. Tuto emoci by vyrovnaný člověk měl prožívat ve správný okamžik v potřebné míře. Člověk tuto emoci prožívá v situacích:

- *při spřádání scénáře,*
- *v hlavě se mu honí stále staré křivdy a má potřebu to rozebírat s ostatními,*
- *stále dokola kalkuluje a má spoustu myšlenek na hmotné věci (jídlo, peníze, majetek, domy,...),*
- *má stále potřebu hromadit vše do zásoby – peníze, věci...,*
- *peníze neužívá, ale spíše je potřebuje vlastnit,*
- *dělá si starosti za druhé lidi,*
- *řídí se především rozumem.*

2 Emoční vývoj dětí předškolního věku

„ V předškolním věku se rozvíjí emoční inteligence, děti lépe chápou svoje pocity, dovedou projevit empatii k emočním prožitkům jiných lidí, oddálit vlastní uspokojení a alespoň částečně ovládat své citové projevy. „ (Vágnerová, 2008, s. 199)

U dětí předškolního věku se vyžaduje, aby uměly ovládat svoje emoce, především projevy negativních emocí (zlost, vztek podrážděnost, rozmrzelost). Dítě své citové projevy vždy ovládat nedokáže, ale v předškolním věku je postupně začíná regulovat.

2.1 Stádium předškolního věku

V předškolním věku, v období mezi třetím a šestým rokem dochází k významným vývojovým proměnám. Helus (2004) uvádí, že se u předškoláka otevírají nové možnosti myšlení. Chápe základní matematické vztahy. Naučí se počítat do deseti, pozná co je více a co méně, dokáže prakticky vyjádřit přímou úměrnost, ale i nepřímou. Aktivizace nových myšlenkových pochodů, pomáhá dítěti k dalšímu duševnímu vývoji.

Velký posun dítě dělá, také ve výtvarném projevu. Tento projev využíváme v diagnostice. Kresba nám může napovědět, co dítě právě prožívá, ale také napomáhá diagnostice inteligence.

V tomto věku začíná být pro dítě výrazně významné přátelství s vrstevníky. Hra se začíná měnit, rádo si představuje, že se stává někým jiným. Dítě se pro svou představu, dokáže skutečně nadchnout, zapomene, na své skutečné já, a oddává se své fantazii, především v sociálních rolích. Sociální hry jsou pro dítě velmi důležité, pomocí hry se dítě učí napodobovat své vzory, vyhraňovat si své vlastnosti, zkouší své reakce na určité situace. Díky sociální hře dítě uniká realitě a kompenzuje si frustrace. A nakonec sociální hra pomáhá rozvíjet tvořivost a fantazii.

V předškolním věku se dítě stává iniciativní, je senzomotoricky rozvinuté, je obratné a pohyblivé (psychomotorická expanze). Dítě dostává možnosti k rozvoji těchto kvalit při sportování a hrách.

Dalším projevem iniciativy je zlepšení úrovně představivosti a myšlenkových pochodů, kdy se dítě začne světem kolem sebe zabývat, vysvětlovat si ho, a komunikovat o něm (mentální, duševní expanze).

Rádo se ptát, dokáže vyjádřit svůj názor, jestli s něčím souhlasí či nikoli, dostává se do rozhovorů, jako partner (expanzivita sociální). Důležitou sociální rovinou je začlenit se mezi děti, vznik prvního kamarádství.

Psychický a psychosociální rozvoj osobnosti, dítě začíná zaujímat mravní pocity, postoje a názory. Začíná si uvědomovat pravidla, hodnoty, zásady a utváří se mravní cítění.

„Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy. Ten s věkem dítěte sice souvisí, ale může oscilovat v rozmezí jednoho, eventuálně i více let. Předškolní věk je charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě, diferenciací ke světu. V jeho poznání dítěti pomáhá představivost, je to fáze fantazijního zpracování informací, intuitivního uvažování, které ještě není regulováno logikou. Dítě svou představu přizpůsobuje vlastním možnostem poznání a potřebám. Přetrvávající egocentrismus ovlivňuje uvažování i komunikaci, dítě uplývá na svém pohledu, který pro něj představuje určitou jistotu. Předškolní věk je také označován, jako věk iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a tak potvrdit svoje kvality. K postupné diferenciaci dochází i v sociální oblasti, pro niž je typický přesah rodiny a rozvoj vztahů s vrstevníky.“ (Vágnerová, 2008, s. 173)

U dětí v předškolním věku dochází k velkému rozvoji řeči, doba pozornosti se prodlužuje. Michalová (2012) uvádí, že předškolní období je období, kdy se dítě učí ovládat své emoce. Dítěti se mění úroveň myšlení, ve svých úvahách klade důraz na zkušenost a soustředí se na skutečnost. Myšlení se proměňuje do stádia názorového či intuitivního myšlení. Myšlení v tomto věku se označuje, jako myšlení „prelogické“, to

znamená, že dítě neživé předměty, zvířata a rostliny polidšťuje. Snadno si zapamatuje, co ho upoutá.

Předškolní dítě se začíná uvědoměle ovládat, což vede k vývoji vůle a citovému sebeovládání. Čemuž napomáhá rozvoj vyšší nervové činnosti a vliv výchovy.

V době kdy si dítě začíná vytyčovat svoje cíle, a stává se samostatnějším, začíná se utvářet osobnost dítěte. Uvědomuje si mravní normy a snaží se s nimi sladit svoje chování.

Hra se stává rozmanitější v sociálních rolích. Přejchod z rodiny do mateřské školy je velmi významným socializačním obdobím, kdy se dítě setkává s vrstevníky a získává určitou životní zkušenost.

Hoskovcová (2009) uvádí, že období od tří do šesti let je pro psychický vývoj velmi důležitý. Dítě se musí naučit fungovat ve společnosti mimo rodinu. Předškolák se musí začít omezovat ve svých projevech, učí se sebekontrolu a učí se najít správnou míru iniciativy.

Ve třech letech začne mít dítě zájem o společnou hru s ostatními dětmi. Ve společnosti ostatních dětí se učí, jak zvládat vlastní impulzy, učí se vcítit do druhých, a začne se postupně učit přiměřeně reagovat na dané situace. Děti začínají testovat při hrách sociální role, nejdůležitější z rolí jsou mužská a ženská. Děti se učí respektovat příkazy a zákazy, tyto požadavky se začnou přetvářet v morální vědomí a hodnoty. Důležité je, aby dospělí jednali v souladu s těmito prohlášeními, aby u dětí nevznikaly nejasnosti a nezpůsobovaly nejistotu.

V předškolním a mladším školním věku se zakládá způsob, jak se dítě do budoucna bude hodnotit. Záleží, jak bude přemýšlet o svých úspěších nebo neúspěších, základy pro úspěch se vytvářejí nyní. Srovnávání s vrstevníky se začínají projevovat v předškolním věku, v tuto chvíli bychom dítě měly naučit, aby se naučil vyhledávat srovnatelné vzory. Pokud je soupeř na stejné nebo podobné úrovni motivuje nás to k lepším výkonům.

Předškolní věk, jak uvádí Vágnerová (2008) je pro dítě charakteristický stabilizací vlastní pozice ve světě. Dítěti pro pochopení světa pomáhá představivost, veškeré informace zpracovává pomocí fantazie a intuitivního uvažování. Předškolní věk označujeme jako období iniciativy, dítě pro potvrzení vlastních kvalit má potřebu něco dokázat. V tomto období se dítě připravuje na život ve společnosti. Dítě se musí naučit prosadit, ale i spolupracovat a dodržovat určitý řád chování ve společnosti. V předškolním věku se hra mění, vyžaduje schopnost sebeprosazení, ale i schopnost prosociálního chování.

Citový vývoj a rozvoj dítěte uvádí Gillernová (2003), jako důležitým prvkem výchovy pro úspěšné začlenění se do společnosti a prožívání úspěšných mezilidských a společenských vztahů. Děti v předškolním věku přebírají názory, postoje a chování od dospělých vzorů. V tomto období má dítě potřebu iniciativy. U dítěte se začíná rozvíjet vlastní identita.

2.2 Psychosociální rozvoj v předškolním věku

V prvních šesti letech uvádí Gillernová (2003), že se rozvíjí psychosociální vývoj, do této kategorie spadá vývoj sociální a citový. Významnou roli zde hrají dospělí. Citový rozvoj a vývoj je důležitý prvek výchovy, je to jedna z podmínek pro úspěšné společenské a mezilidské vztahy.

V předškolním věku se dítě stává aktivnějším v poznávání okolního světa, začíná se více prosazovat. Vzor chování děti přebírají od dospělých, tak jak jsou jim prezentovány, jejich názory a postoje. Utváří se jejich identita, musí si tedy dospělí uvědomit, co dětem sdělují a v jaké emoční atmosféře. Děti v tomto věku citlivěji prožívají své úspěchy a neúspěchy na čemž závisí rozvoj sebepojetí, proto je pro dítě velmi důležitá podpora a pochvala.

S emocionálním vývojem souvisí identifikace dítěte s pohlavní rolí. Ve čtyřech letech dítě ví, že jeho pohlavní identita je neměnná. Při hře dítě zažívá různé prožitky a pocity, které jsou důležitou součástí pro jeho citový a sociální rozvoj. Děti

v předškolním věku své emoce kontrolují, ovládají a některé dovedou skrývat, což je pro sociální život důležité. Zkušenost a působení dospělých ovlivní, kdy své emoce skryjí a kdy je naopak dají najevo. Nepřiměřené skrývání emocí může být problémem při vstupu a rozvíjení sociálních vztahů. V tomto období se dítě učí regulovat agresivní projevy jako je vztek a zlost. K zvládnutí těchto emocí napomáhá nápodoba a emoční zkušenost. Je schopné navazovat vztahy s vrstevníky, osvojuje si společenské normy a role. Pro dítě není lehké, kdy se ocitá v mateřské škole mimo svou rodinu, kde se stává jedním z členů skupiny dětí.

Emočním a sociálním dovednostem se dá naučit. Pfeffer (2003) ve své knize uvádí, že emoční a sociální dovednosti se nejvíce formují v dětství. Rozvoj emočních a sociálních schopností v předškolním a školním věku napomáhají různé hry, činnosti a cvičení.

Zelinková (2011) uvádí, že největší vliv na dítě má styl výchovy, příkladem je úzkostný rodič, dítě pak svět vnímá jako ohrožující a nebezpečný. Úzkostné dítě má zvýšenou potřebu bezpečí a jistoty. Nepřiměřeně reaguje, uplývá na stereotypch a má větší potřebu blízkých lidí.

„Bez pomoci dospělého dítě všechny nároky socializace nezvládne. Děti potřebují lásku a bezpodmínečné přijímání, stejně jako hranice, ve kterých se mohou pohybovat. „
(Gillernová, 2003, s. 134)

2.3 Emoce dětí v předškolním věku

Předškolní děti se nechávají lehce unášet emocemi a fantazií, Michalová (2012) uvádí, že zkreslují události. Nejedná se, ale o lhaní, děti se teprve učí nakládat s pravdou. Ponaučením pro dítě je odhalení pravdy a pocit studu.

První náznaky pocitu viny se projevují v období před nástupem do školy. Tyto pocity dítě prožívá při nesouladu svého chování s chováním očekávaným. A to i přesto, že dítě nikdo nevidí. Vnitřní svědomí v předškolním věku bývá slabé, musí být posilováno. Dítě by si postupně mělo uvědomovat důsledky svého chování.

Emoční prožívání předškolních dětí uvádí Vágnerová (2008), jako období s větší stabilitou a vyrovnaností. Citové prožívání je intenzivnější, ale stále je většina emočních prožitků spojena s aktuální situací. U dětí předškolního věku ubývá negativních emočních reakcí a jsou pozitivně laděné. Emoční prožívání se mění díky dozrávání CNS a díky lepší schopnosti uvažování dovedou své pocity vyjádřit lepším způsobem.

Helus (2004) uvádí, že už Freud upozornil na zvláštnosti dětského prožívání, které jsou dány:

- *nedostatkem, předchozích zkušeností- je tedy prožíváním naivním, infantilním,*
- *nedostatkem vypracovaných a stabilizovaných zábran nechít/ nekonat to, co se chít/ konat nemá- je vnitřně neovládnuté, nekontrolované,*
- *touhou zakoušet bez zábran slast a radost- je pudově impulzivní a intenzivní.*

Může se tedy dítěti zdát, že je okolí ohrožujícím jevem. Dítě je na svém okolí závislé, je odkázané na druhé a proto se může stát, že se, se svým okolím dostane do střetu. Zejména nepřiměřené výchovné praktiky nebo nevhodné reagování na určité chování dítěte vnímání okolí podporují.

Dítě předškolního věku by mělo porozumět svým jednotlivým emocím, vnějším projevům a příčině vzniku. Vágnerová (2008) shrnula emoční prožívání předškolního dítěte do několika bodů:

- **Vztek a zlost** dítě neprožívá, tak často, snadněji porozumí příčině vzniku nepříjemných situacím. Nejčastěji dítě jedná podrážděně při konfliktu s vrstevníky nebo při nepochopení příkazu a zákazu.
- **Projevy strachu** váže se na dětskou představivost. Pocit strachu v mírné podobě může být pro dítě vzrušujícím.
- **Veselost**- rozvíjí se smysl pro humor.
- Dítě v předškolním věku se dokáže na něco těšit.

2.4 Emoční potíže u dětí

Emocionální přetíženost dítěte popisuje Helus (2004), jako citové zážitky, které dítě není schopno zpracovat. Tyto nezpracované psychické zážitky nemohou dítě obohatit, zůstávají, jako rušivý a zátěžový obsah. Mezi tyto nestravitelné zážitky patří: psychická traumata, stresy, frustrace a konflikty. Dítě vyvíjí psychické úsilí, aby na tyto zážitky zapomnělo. Vytěsněné zážitky mohou mít několik podob: navozují děsivé sny, vyvolávají úzkost, navozují deprese, způsobují psychosomatické problémy.

Hoskovcová (2009) uvádí, že dítě na zátěž reaguje bezprostředně. Stává se smutným, šokovaným, má strach nebo se vzteká, někdy svou nejistotu projevuje agresí. Může se zdát zmatené a zoufalé. U dětí mohou nastat psychosomatické problémy např.: mají problém se spaním, bolí je břicho, hlava, jsou neklidné a nechutná jim. Záleží, jak závažnou záležitost dítě prožilo, jestli to byla náročná zátěžová situace (trauma). Může se stát, že dítě bude těžkou zátěžovou situaci zpracovávat týdny, měsíce až roky.

V období předškolním a školním se může objevit úzkost, strach a deprese. Jeden ze základních lidských projevů je úzkost. Zelinková (2011, in Špitz in Lesný, Špitz, 1993) popisuje úzkost, jako subjektivní pocit, který je doprovázen napětím, ohrožením, nejistotou.

Nezáleží na tom, zda je ohrožení reálné nebo ne. Úzkost patří k negativním emocím dětí, přesto je běžná. V každém věku, jsou podněty, které mohou vyvolat úzkost a strach. Pokud ale tento jev překročí pomyslnou hranici a naruší běžné chování dítěte, stává se patologickým jevem.

„Citový soulad mezi rodiči a dětmi je základní podmínkou zdravého duševního vývoje ve všech vývojových stádiích. V předškolním období však na něm záleží též proto, že usnadňuje naplnění jednoho ze základních vývojových úkolů této fáze, tj. identifikaci s rodičem totožného pohlaví. Dítě jej napodobuje bezděčně i úmyslně.“ (Michalová, 2012, s. 61)

2.5 Možnosti rozvoje emoční inteligence v rámci mateřské školy

Pfeffer (2003) uvádí, že se člověk během života učí správně vyhodnocovat svoje pocity a tělesné a duševní vjemy, aby později věděl, jak zareagovat. Většinou děti v předškolním období některé emoce vyhledávají. Příkladem je strach, pomocí představ si vytvářejí jistotu, že dokážou nad tímto pocitem vyhrát nebo díky pomoci někoho, dokážou situaci vyřešit a vše dopadne dobře. Získávají jistotu, že dokážou situaci kontrolovat. Pokud se tato schopnost nevytvoří, budou se i v budoucnu vyhýbat všem situacím, ve kterých by mohly být se strachem konfrontovány.

Důležité jsou skutečné emoční a sociální dovednosti, kterým se děti učí. Shapiro (2014) uvádí, že je zapotřebí více času, aby dítě tyto dovednosti dokázalo zpracovat, jakmile je zpracuje, stávají se pro něj přirozené. V devadesáti procentech emoční komunikace probíhá neverbálně, proto se stává důležitou dovedností, jak lépe vnímat pocity druhých a přiměřeně na ně reagovat. Dobrým příkladem je dovednost číst výraz obličeje, gesta a postoj těla.

Svobodová (2011) uvádí, že v předškolním věku emoce vládnu rozumu. Vzpomínky z našeho dětství jsou převážně emotivně zbarvené pocity, příběhy, zážitky, postoje, úzkosti i schopnosti se radovat, které jsou v nás ukryté a ovlivňují naše chování v dospělosti.

*„Tyto dovednosti získáváme jednak v rodině, jednak v sociálním prostředí, ve kterém žijeme a na němž se **mateřská škola** a později základní škola významným způsobem podílí. **Získá-li člověk zkušenost s možnostmi, jak reagovat na emoce vlastní a emoce druhých lidí, dokáže se v každodenním životě častěji chovat pružně, konstruktivně a přiměřeně situaci.** „ (Pfeffer, 2003, s. 32)*

Svobodová (2011) uvádí několik zásad našeho působení na dítě:

- **Bezpodmínečné přijetí dítěte** - měly bychom dávat dítěti najevo, že ho máme rádi, těšíme se na něj. Přestože dítě udělá něco špatně a my s tím nesouhlasíme,

upozorníme ho na to, ale neznamena to, že je dítě zlé a my ho nemáme rádi. Měly bychom dítěti ukázat, jak tu chybu napravit.

- **Nikdy dítě před ostatními dětmi nezesměšňovat a neponižovat**- měli bychom k dítěti přistupovat citlivě. Neměli bychom dítěti připomínat, co a kdy udělalo špatně a vyčítat mu jeho chyby a tvořit negativní závěry.
- **Respektovat potřeby dítěte**- každé dítě má individuální potřeby, proto bychom to měli respektovat a vytvořit dětem takové podmínky, aby se do mateřské školy těšily.
- **Vytvářet jasná a smysluplná pravidla**- dětem dodávají pocit řádu a především pocit bezpečí.
- **Vstřícná a efektivní komunikace s dítětem**- dítě je přijímáno jako plnohodnotný partner ostatními dětmi i dospělými.
- **Vytvářet prostor pro aktivitu a iniciativu dítěte**- děti by měly dostávat dostatek prostoru k psychické i fyzické aktivitě. Pedagog by měl být schopný okamžité improvizace a reagovat na nápady dětí.
- **S aktivitou úzce souvisí i klid**- mateřská škola by měla dítěti poskytnout dávkovat si míru aktivity podle vlastní potřeby.
- **Předkládat dětem dostatek zajímavých a smysluplných činností a podnětů**- respektovat zájem a potřeby dětí.
- **Představovat svět jako pozitivní prostor**- děti by se měly naučit rozlišovat dobro a zlo. K tomuto nám napomáhají pohádky.
- **Zapojování dětí do plánování a hodnocení činností**- seznamovat děti s následujícími činnostmi a dostat možnost činnost ovlivnit a vědět na co se můžu těšit.
- **Dát dítěti najevo svou úctu a důvěru v jeho schopnosti**- děti bereme, jako partnery.

Metody a techniky dramatické výchovy v mateřské škole:

- **Pojmy metoda, technika a hra**- metoda je cesta, která nás vede k cíli. Technika je cesta užší a konkrétnější. Metody, techniky a hry vytváříme v souladu s obsahem učiva a cíly, které jsme si stanovily. Metody dramatické výchovy umožňují dětem

aktivitu, prožitek a zkušenost. Budeme podněcovat tvořivost, vytvářet takové prostředí, aby se dítě nebálo dát najevo svoje prožitky a pocity. Pomocí fiktivních situací se děti naučí reagovat, ale přesto se budou cítit bezpečně, protože nebudou přímo o nich. Tyto metody nám napomáhají vytvářet prostředí pro partnerství, spolupráci, pomoc, experiment, objevování a experimentování.

- **Asociační kruh-** asociace je myšlenkové spojení, kterému rozumí pouze dítě samo. Nikdy bychom proto dítěti neměly jeho asociace vyvracet, ale nechat si je vysvětlit. Kruh nám napomáhá k tomu, že každý dostane svůj prostor k asociaci. Ani by se nemělo stát, aby pedagog negativně hodnotil. Asociační kruh nepatří do dramatické výchovy, přesto je velmi důležitý. Jedná se o metodu verbální, povzbuzující fantazii a myšlení a v dramatické výchově se často využívá.
- **Práce s rekvizitou-** povzbuzuje fantazii, rozvíjí představivost, učí nás rozvíjet tvořivé myšlení a všímání detailů. Jedná se spíše o dovednost loutkoherecká nebo divadelní.
- **Narativní pantomima-** spadá do pantomimického okruhu metod a technik. **Technika je velmi vhodná pro využití v mateřské škole, vychází ze spontánní hry dětí.** Narativní pantomima zapojuje paměť tělovou, pohybovou verbální a napomáhá hlouběji prožít, pochopit a snáze si zapamatovat vypravovaný děj.
- **Simultánní pantomimická ilustrace-** technika vhodná a efektivní v mateřské škole. Jde o ilustraci pohybem nějaké říkanky, písničky či rituálu. Ze začátku může dítě improvizovat, až dojde zafixování konkrétního pohybu. Efektivnější pro děti je, když necháme dětem prostor, aby si pohyb vymyslely samy. Mají větší příležitost k vlastní aktivitě.
- **Diskuze-** nám pomáhá dojít k určitému závěru, mohou z ní vycházet další činnosti, napomáhá nám určit směr činností. Patří do základních metod pro filozofování s dětmi a v nejposlednější řadě nám také pomáhá si ujasnit pojmy, porozumět smyslu činností a ujasnit si nové poznatky.
- **Hra v roli-** vychází ze spoutání hry dětí předškolního věku. Pro jednodušší vžití se do role, dětem pomáhá kostýmní prvek nebo kostým. Nikdy by se role dětem neměly vnucovat, měly by mít na výběr, čím by chtěly být. Funkce učitele v roli je také důležitá a neměla by se opomíjet. Učitel hru řídí, posouvá děj, upřesňuje

situaci a motivuje k dalším činnostem. Převlek u pedagoga má větší váhu než u dětí, učitel potřebuje, co nejdříve měnit role.

Hru v roli rozdělujeme do tří základních skupin:

Simulace- ve fiktivní situaci je hráč stále sám sebou, děti tuto roli využívají v námětových hrách.

Alterace- hráč představuje jinou osobu, ale jedná podle svých charakterových vlastností.

Charakterizace- hráč je ochotný na sebe vzít i negativní roli, protože je vše jenom jako.

- **Improvizace-** je jednání, na které nejsme zcela připravení a domluvení.
- **Štronzo-** děti se potřebují naučit ovládat své tělo, tak aby zůstaly stát bez hnutí. Pro některé děti velmi náročný úkol.
- **Živý obraz-** pantomimické zobrazení bez pohybu.
- **Oživlé štronzo-** obraz , který rozpohybujeme do děje, napomáhá nám se vžít do pocitů a prožitků v roli.
- **Vnitřní hlasy-** tato technika nám napomáhá pochopit myšlení a prožívání druhé osoby. A napomáhá nám v rozvoji vyjádřit své myšlenky.
- **Horká židle-** děti si zde zkusí negativní roli, při které se střídají, aby nevznikal velký, negativní a psychický tlak skupiny, která pokládá otázky. Tato metoda napomáhá vžít se do role, vede nás k pochopení druhé osoby.
- **Reflexe-** jedná se o evaluační proces, při kterém zjišťujeme, zda děti pochopily problém. Mohou nám pomoci nejen metody dramatické, tak i vyjádření výtvarné, diskuse nebo improvizace...
- **Postojová osa-** zde děti hledají řešení, jak by mohly ve hře chybu napravit. Pro jednodušší pochopení můžeme využít lepící pásku, kdo stojí za páskou souhlasí, kdo před nesouhlasí.
- **Tvůrčí psaní-** děti vymýšlí text a paní učitelka ho zapisuje. Děti se učí formulovat své myšlenky. Touto metodou u dětí podporujeme pozitivní vztah ke čtení a psaní.
- **Zástupné předměty a loutky-** jedná se o předměty nebo loutky, které zastupují nějakou postavu. Děti v předškolním věku mají velkou představivost.

- **Zvukový kruh, zvuková koláž-** techniky, které nám pomáhají navodit atmosféru k navození nějakého prožitku.
- **Zrcadla-** jsou obličejová nebo celotělová. Děti napodobují učitelku nebo kamaráda ve dvojici.
- **Navození prožitku v stimulovaných podmínkách-** tato metoda je metodou prožitkového učení. Abychom snáze navodily, jak se někdo cítil, můžeme zkusit stimulovat některé podmínky.
(Svobodová, Švejdová, 2011)

2.6 Školní zralost- s ohledem na regulaci emocí

Zelinková (2011, in Vágnerová, 2000) uvádí, že školní zralost znamená zralost centrální nervové soustavy. Dítě se stává odolnějším vůči zátěži, lépe se soustředí a je emočně stabilnější. Školní role pro emočně nezralé dítě je velmi zatěžující, nemá schopnost se správně motivovat. Zralost centrální nervové soustavy určuje lateralizaci, rozvoj motorické a senzomotorické koordinace a je předpokladem rozvoje sluchové a zrakové percepce. Školní úspěšnosti závisí na úrovni regulačních kompetencí, které mají vliv na stupeň využití rozumových schopností.

„Pojem školní připravenost postihuje oproti biologickému zrání spíše úroveň předškolní přípravy z hlediska schopností, vlivu prostředí a výchovy.“ (Zelinková, 2011, s. 111)

„Tradičně se školní zralost týká výlučně dítěte. Zkoumá se jeho aktuální kognitivní, percepční, sociální, pracovní zralost / připravenost, zajímá se o vývoj v nejranějších stádiích vývoje, zjišťuje zdravotní stav, lateralitu, různé aspekty řečového projevu, grafomotoriky apod. Dítě s určitými parametry je pak pokládáno za zralé nebo připravené pro zahájení školní docházky.“ (Mertin, 2003, str. 219)

Požadavky školního systému jsou neměnné, proto do prvního ročníku může nastoupit pouze dítě, které tyto požadavky splňuje. Může se stát, že navrhujeme školní odklad

„neoprávněně“, ale dalo by se říct, že to přinese menší škody, než dětem, které do školy jdou a vrátí je do mateřské školy.

Předpoklady dítěte pro vstup do základní školy:

- **Věk dítěte**- děti narozené v červnu, červenci a srpnu školní odklad dostávají většinou automaticky.
- **Pohlaví dítěte**- má se za to, že chlapci jsou méně připraveni na školní docházku.
- **Řečové dovednosti**- výrazný problém představuje patlavost.
- **Schopnost učení**- záleží, jak se dítě učí nové dovednosti.
- **Intelektové předpoklady**- ze začátku školní docházky nejsou požadavky školy natolik vysoké, aby je dítě i s podprůměrnou inteligencí nezvládlo.
- **Charakteristiky tradiční pracovní zralosti**- dítě musí pracovat na vyzvání, musí pracovat samostatně a podávat maximální výkon.
- **Psychomotorické tempo**- škola je nastavena na průměrnou rychlost práce, tempo je obtížně ovlivnitelná charakteristika.
- **Soustředění**- ze začátku se do popředí dostává právě nepozornost a nedostatečné soustředění.
- **Dovednost prosadit se**- dítě je aktivní, ptá se, odpovídá, umí požádat o pomoc.
- **Jemná motorika, grafomotorika**- v prvním ročníku se klade velký důraz na grafomotorické dovednosti.
- **Zdravotní stav**- nemoc je soukromá věc dítěte a rodičů, dohánění látky nechává škola zcela na rodičích a dětech, stává se, že dítě často nemocné nezvládá školní docházku.

Praktická část bakalářské práce

3 Rozvoj emočních dovedností

3.1 Téma a cíl projektu

Tématem projektu, který jsme ve školce realizovali, bylo záměrné působení na rozvoj emoční inteligence u dětí ve smíšené třídě.

Cílem výzkumu je popsat některé techniky, které mohou povzbudit rozvoj emoční inteligence, zachytit průběh jejich realizace v rámci výše zmíněného projektu v dětském kolektivu a pozorování prohloubit kazuistikou, která sleduje proměny specifického chování jednoho chlapce.

3.2 Výzkumné metody

Pro svůj projekt jsem zvolila kvalitativní výzkum, který přináší specifická a bohatá data. *„Hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů. Tyto metody se mohou použít samostatně, jako je tomu v dotazníkových šetřeních, nebo v kombinaci s jinými metodami. Například zúčastněné pozorování lze doplnit neformálním rozhovorem nebo dotazníkem s cílem získat další informace.“ (Hendl, 2008, s.164)*

Jako metodu sběru dat jsem použila zúčastněné pozorování a strukturovaný rozhovor.

Zúčastněné pozorování

„Zúčastněné pozorování můžeme definovat jako dlouhodobé, systematické a reflexní sledování probíhajících aktivit přímo ve zkoumaném terénu s cílem objevit a reprezentovat sociální život a proces.“ (Švaříček, Šedová, 2007,s.142)

Švaříček (2007) uvádí, že pozorování je nejvhodnější pro školní třídu. Účelem pozorování je zachytit konkrétní situaci, aby jí popisem čtenář co nejlépe porozuměl a pochopil celý kontext, kde se situace odehrává. Pozorovatel by měl být otevřený všem jevům, přestože se neshodují s teoretickou literaturou. Při zúčastněném pozorování badatel nezasahuje do výuky, dochází zde k interakci mezi výzkumníkem a pozorovanými účastníky. Strukturované pozorování odpovídá na předem vymezené a určité jevy. Badatel se musí držet problému, získat podrobnější popis jednotlivých jevů. Negativní příklady přispívají ke z kvalitnění a prohloubení pozorovaného problému.

Strukturované rozhovory

Hendl (2008 s. 173) zmiňuje, že: „Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami sestává z řady pečlivě formulovaných otázek, na něž mají jednotliví respondenti odpovědět. Pružnost sondování v kontextu situace je omezenější než v jiných typech rozhovorů. Tento typ rozhovoru se používá, když je nutné minimalizovat variaci otázek kladených dotazovanému. Redukuje se tak pravděpodobnost, že se data získaná v jednotlivých rozhovorech budou výrazně strukturně lišit.“

Švaříček (2007) uvádí, že rozhovor je nejčastější výzkumnou metodou. Na otázky by se mělo odpovídat snadno a badatel by měl dávat najevo empatii s účastníkem.

3.3 Cílová skupina

Pro tento projekt jsem si vybrala heterogenní třídu s 28 dětmi. Zúčastněné děti byly ve věku 3 až 6 let a jejich paní učitelky byly velmi nakloněné novým metodám, poznatkům a projevíly ochotou spolupracovat. Projekt jsem musela provádět s pomocí svých kolegyně, protože jsem nastoupila na zdravotní neschopnost a posléze na mateřskou dovolenou. Mateřská škola se nachází nedaleko mého bydliště v malém městě na Vysočině. Má sedm tříd jednu třídu specializovanou na logopedii a oddělené pracoviště se třemi třídami. Školní vzdělávací program je zaměřen především na environmentální výchovu.

3.4 Popis projektu

Práce s dětmi se zaměřovala především na podporu a rozvoj prosociálního chování a emocionálního citění. Pomocí příběhu s jarní tematikou se děti učily uvědomovat si vlastní emoce a vyjádřit je. V projektu se kladl důraz na samostatné vyjadřování, naslouchání, rozvoj citlivosti ke svému okolí, podpora spolupráce a rozvoj fantazie.

Děti byly seznámeny s příběhem a písněmi, se kterými pracovaly celý měsíc. Děti si samy vybíraly role, zkoušely vymýšlet různé variace příběhu a vžívaly se do rolí. Ke snadnějšímu vcítění se do role jim pomáhaly a zároveň je motivovaly rekvizity, kostýmy a další pomůcky.

Paní učitelky ještě více podpořily rozvoj prosociálního chování a emocionálního citění o další činnosti: pohybové a prosociální hry, dramatickou improvizaci, hudbu se zpěvem, komunikativní kruh, hry pro rozvoj smyslového vnímání a o další činnosti, které doprovází každodenní program v mateřské škole, jako jsou výtvarné činnosti, grafomotorické cvičení a další.

4 Realizace projektu

Pro porozumění realizace projektu je třeba se seznámit s přílohou bakalářské práce (Malá jarní pohádka).

4.1 Téma: Malá jarní pohádka

Dílčí cíle:

- *poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě*
- *rozvoj schopnosti sebeovládání, citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a plně prožívat*
- *vytváření prosociálních postojů, podpora kooperativních dovedností*
- *rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních*
- *osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte s druhými lidmi*
- *rozvoj schopnosti žít ve společnosti ostatních lidí. Vytvoření podvědomí o mezilidských morálních hodnotách*

4.2 Seznámení s první částí příběhu

Záměry učitelky:

- vytvořit si povědomí, kdo žije na dvorečku
- vytvořit si povědomí o společenských pravidlech
- učit se rozeznávat a nakládat s prožitky a pocity vlastního těla
- seznámení se s lidskými vlastnostmi, rozeznávat dobra a zlo
- rozvíjet samostatnost, komunikaci a představitivost
- rozvíjet prosociální chování, empatii a kooperaci

Činnosti:

Děti byly svolány úvodní písní z příběhu: „ **Byl jednou jeden domeček, u domečku dvoreček a na dvorečku přes vrátka jsou vidět různá zvířátka.**“ Děti mohou úvod doprovázet různými pohyby. (Př. domeček- udělat pomocí rukou stříšku nad hlavou....)
(*Píseň: Byl jednou jeden domeček*)

➤ Společně se schází v kruhu a začínají otázkami:

Kdo na takovém dvorečku bydlí?

Kdo se o zvířátka stará?

A kdo se stará o vás děti, když ještě nejste dospělí?

Děti odpovídají na položené otázky.

➤ Abychom si dokázaly představit, jak to na takovém dvorečku vypadá, tak si na něj zahrajeme. Každý se zamyslí a představí si, jaké by chtěl být zvířátko a zkusí vyjádřit, jak si takové zvířátko povídá a jak se asi chová. Paní učitelka dá dětem znamení a děti se zkoušejí vžít do role a ve třídě začíná být pěkný zmatek a hluk. Paní učitelka dává opět znamení, děti se ztiší a poslouchají, co bude následovat.

Paní učitelka pokračuje: „*tak děti, líbilo se vám na takovém dvorečku?*“

Většina dětí odpovídá, že nelíbilo.

Paní učitelka pokládá další otázku: „ *proč by se vám tam nelíbilo?*“, *Protože tu byl hrozný hluk a nepořádek, každý si dělá, co chce! Aha a co by se na dvorečku dalo dělat, aby se tam zvířátka cítila lépe?*“ *ptá se paní učitelka.* Děti se zamýšlí a pak je napadá, že by si měla domluvit pravidla, jako máme ve školce. „*To je dobrý nápad.*“ *chválí děti paní učitelka.* Děti vymýšlí, co by se všechno dalo udělat proto, aby zvířátka byla spokojená. Děti uvádí příklady: Když někdo mluví, tak bychom mu neměly skákat do řeči. Měly bychom na sebe být hodný. Neměly bychom se kousat a bít. Když o něco žádáme, máme to říct hezky a nekřičet.

➤ Následuje pohybová hra s kouzelným slovíčkem „štronzo“, děti napodobují zvířátka pohybem a zvuky.

Napodobování zvířátek probíhalo bez problému, malým dětem dělalo potíže být déle v klidu bez hnutí, ale hra je bavila.

➤ A protože se zvířátka unavila, tak si pohodlně lehnou, zavřou si na chvíli oči a poslouchají, zda se neozývá písnička, která je budí ze spánku. Děti se protahují, vstávají a seznamují se s další písničkou z příběhu.

(Písnička: Probudte se zvířátka)

➤ Následuje další hra na zvířátka, ta zvířátka se domlouvají řečí kokokokodák. „Kdopak by to asi mohl být?“ Děti odpovídají. „Tak si děti poslechněte, o čem si slepice povídají!“ Paní učitelka zpívá a hraje písničku na klavír.

Otázky kladené dětem: „*Jaké jsou ty slepice? A proč zpívají, všechno víme, všechno známe, občas jiné pomlouváme? Co jsou to pomluvy?*“ Pro děti to jsou obtížné otázky, paní učitelka se snaží odpověď přiblížit. „*Je to někdo, kdo o někom nepravdivě a nehezky mluví. Dělá mu to velkou radost a potěšení. Děti, co myslíte, je to dobrá vlastnost?*“ Děti opět odpovídají: „*Ne, není! Taky se mi nelíbí, když o mně někdo škaredě mluví nebo se mi směje, že jsem hloupá. Už se mi stalo, že o mně někdo škaredě mluvil. Mně se stalo, že o mně říkaly, že jsem mu rozbila stavbu a nebyla to pravda!*“ Paní učitelka: „*Tak vidíte děti, že se nikomu z vás nelíbí, když o vás někdo ošklivě mluví. Co bychom s tím mohly udělat, aby se nám takové chování nestávalo?*“ Děti vymýšlí řešení: „*Měly bychom na sebe být hodnější a nedělat si naschvály! Neměly bychom si nadávat! Ano, musíme si pomáhat.*“

(Písnička: Kokodáky, my jsme slípky)

➤ „*My si na ty tetky slepice zahrajeme. Víte, vůbec, jak si takové tetky povídají? No seběhnou se, vyptávají se, šeptají si a jsou velmi zvědavé.*“ Paní učitelka hraje písničku, ze začátku děti hudbu doprovází pouze pohybem a později pohyb doplňují zpěvem.

➤ „*Už jsme si vyzkoušely jaké to je být tetkou slepicí a teď si zkusíme pohybovou hru na lišku a slepice.*“

„Co se stane, když liška chytne slepici?“ „ Sežere ji!“:odpovídají děti. „ Aha a tak jak bychom mohly slepici zachránit, aby liška nemohla slepici sežrat? Budeme ji bránit! A jak by se to dalo udělat při naší hře?“Děti odpovídají: „ Obejmeme ji a liška už ji nesežere! Domluvíme se, na nějaký domeček, kde budou slepičky v bezpečí! Pohladíme slepičku a ta bude zachráněná! Tak si to vyzkoušíme!“Učitelka si nasadí čepičku lišky a pustí se do hry. „Teď si to děti trochu ztížíme, vždy když budete chtít někoho zachránit, tak se okolo slepičky chytnete s kamarádem.“

Děti z této hry byly nadšené. Hra pro ně byla velmi napínavá a vedla je k vzájemné pomoci a hezkému chování.

➤ Další den děti začínají houpavou rozcvíčkou. Paní učitelka zpívá písničku o kačenkách a děti jdou za ní jako vojáci a napodobují ji. „*Tak a teď to zkusíte sami. Vyberu tři velké kačeny a ostatní děti, které jsem nevybrala, budou malá kachňátka. Zatím co vás budu doprovázet hudbou, vy si vyberete maminku ze tří kačenek, zařadíte se za ni a budete ji napodobovat.*“

(Píseň: Levá, pravá)

Některým dětem trvalo, než se rozhodly, ke které mamince kačence se přidají. Protože děti, ale rády napodobují, tak je hra bavila. Velkou kačenu si chtěla většina vyzkoušet. Několikrát se děti v „hlavní roli“ vystřídaly a nakonec se domluvíly, že si hru v nejbližší době ještě zopakují, aby se prostřídaly všechny děti.

➤ P. učitelka pokračuje se slovy: „*přichází na dvoreček hospodyně a volá na pipi, káč, káč káč... jen zobejte!*“

➤ „*Koho asi volala hospodyně?*“Děti odpovídají:„*Tak se zkusíme rozdělit na slepičky a na kačeny. Kačeny půjdou na jednu stranu a slepice na druhou. Když zavolám pipipi, tak se okolo mne seběhnou slepičky a když zavolám káč, káč, káč, tak kačeny.*“

➤ „*Už jsme si vyzkoušely, jak se drůbež krmí a jak tetky pomlouvají. Tak to zkusíme podobně, jen se budou střídat ve zpěvu slepice a kačeny. A zkusíme to i různě nahlas, abyste věděly, jaké to je, když se někdo hádá. Domluvíme se na takovém hlukoměru,*

když zvednu ruku hodně nahoru, tak budete zpívat hodně nahlas, když dám ruku dolů, tak budete zpívat potichu a když ji dám někam doprostřed, ta ji budete zpívat, tak jako obvykle.“

„Tak děti zeptám se, kdy se vám to líbilo nejvíce a kdy nejméně?“ Děti odpovídají: „Nelíbilo se mi, když jsme zpívaly hodně nahlas, bylo to jako, když na mě někdo křičí! Mně to nevadilo, ale asi kdybych stál někde sám a takhle na mne někdo křičel, tak bych byl smutný.“ „ Aha, to je zajímavé, co jsi právě teď řekl. Bude někdo, tak odvážný a bude si to chtít zkusit? Ne? Tak víte co? Vy zkusíte hlasitě zpívat směrem na mne a já vám pak řeknu, jak jsem se cítila.“

Děti to zkoušejí a paní učitelka povídá: „ Opravdu je to děti nepříjemné, když člověk zůstane, takhle sám a všichni na něj křičí. Bylo mi z toho až do pláče.“

(Píseň: Copak nám dnes paní naše)

➤ *„Nyní vám zahrají další písničku a jestlipak poznáte, kdo další se nám na dvorečku probudil? Tak dobře poslouchajte.“*

(Píseň: Piky, piky pikola- viz příloha)

➤ *„Ano děti, byl to kozlík a moc toužil si s někým hrát. Taky se vám stalo, že jste si chtěly s někým hrát, jen jste nevěděly, jak ho o to požádat? Chtěl by si někdo toho kozlíka zahrát? Mám tady takovou pěknou čepičku, která nám pomůže si kozlíka lépe představit. Tak slepičky a kačenky se rozběhnou po herně, koho kozlík pohladí, ten se promění v dalšího kozlíka a přidá se ke kozlíkovi v čepičce tím, že ho chytí za ruku.“*

Dětem se hra líbila, opět chtěly hru opakovat. Některým dětem dělá problém někoho o něco požádat, tato hra dětem umožnila snadněji navazovat kontakt.

➤ *„A protože vidím, že už se celý dvoreček zaplnil kozlíky, tak si kozlíci teď pohodlně lehnou a já vám povím, co se v našem příběhu dělo dál.“*

➤ *Následuje část příběhu: Jednou takhle zjara se kozlík probudil, rozhlíží se a nikde nikdo. „Kde jsou všichni?“ vrtalo mu rohatou hlavou. Kopytkem zaťukal na slepičí domeček.*

(Píseň: Klepy, klepy, klepity)

Ale slepičí domeček zůstal zavřený. Slípky uvnitř kvokaly, ať je kozlík nechá být, protože prý mají jiné starosti. „Jaké starosti?“ kroutil kozlík hlavou. A slepice mu to hned vysvětlily.

➤ *„Tak děti, co myslíte, jaké mohly mít slepice starosti a víte, co to takové starosti jsou? Měly jste někdy starosti? A co maminka s tatínkem?“ Děti odpovídají, že nevědí, jaké by slepice mohly mít starosti. Ale tatínek s maminkou někdy starosti mají. Děti uvádí příklady: Když mně nemá, kdo hlídat. Když se nám rozbije auto. Když zlobím. Když jsem nemocná. „Slyším, že někteří z vás tušíte, co jsou to starosti. Abyste věděly, jaké starosti můžou mít slepice, tak vám trochu napovím. Co se děje u zvířátek z jara? Ano správně, líhnou se a rodí mláďátka. Zrovna tak to bylo u slepic.“*

(Píseň: Na vajíčku sedíme)

➤ Děti si poslechnou píseň s textem: *„ Na vajíčku sedíme, ani hnout se nesmíme. Toho, kdo nás vyruší, vytaháme za uši.“*

„Děti, proč si slepičky nemohly jít hrát? Proč se na kozlíka, tak trochu zlobily a kozlík se zlobil zase na ně? Děti odpovídaly: „Měly starosti! A jaké máš na mysli?“ ptá se paní učitelka. „ No staraly se o vajíčka!“, křičí děti. „Proč se slepice zlobily? Protože chtěly mít klid! Chtěly mít děti a na hraní neměly čas! Měly moc práce! Kozlík se zlobil, že si nemá s kým hrát. Nevěděl, co se děje, že ho kamarádi odmítli.“

Především starší děti dokázaly pochopit, proč slepice v pohádce nemají čas a uvědomovaly si zodpovědnost.

➤ *„Sedět není žádná práce!“ zlobil se kozlík! „Ale slepice kvokala jedna přes druhou, že nasedí jen tak pronic zanic, když sedí na vajíčkách a budou na nich sedět tak dlouhou, dokud z vajíček nevysedí kuřátka. Až budou kuřátka vyseděná, musí se učit hopkat a zobat. Na nějaké hraní prý nemají čas.“ poučovaly kozlíka.*

„Myslíte děti, že se kozlík zlobil pronic zanic nebo k tomu měl důvod? Byly slepičky na kozlíka zlé nebo se chovaly zodpovědně? Co je to vlastně zodpovědnost?“ Děti odpovídají: „Kozlík tomu asi nerozuměl, proto se zlobil. Zlobit se nemusel, mohl počkat

a mohli si hrát později všichni! Kozlík se neměl zlobit! Slepičky se musí o kuřátka starat, protože to jsou ještě miminka.“

➤ *„Teď mně děti napadlo, jestli by tu byl někdo, tak odvážný a zkusil by si kozlíka zahrát? Ano, tak se posad' tady na židličku a můžeš si zkusit se zlobit a mračit, jako kozlík a my ostatní, samozřejmě pouze ten kdo bude chtít, zkusíme kozlíka rozveselit. Tak že mu můžeme zkusit vysvětlit, proč se nemusí zlobit nebo třeba našemu kozlíkovi bude stačit pohazení nebo vás napadne jiné řešení. To už se nechám překvapit.“*

Děti se u kozlíka střídaly a zkoušely hledat řešení. Některé děti kozlíka jenom pohladily nebo ho objaly. Některé se mu snažily vysvětlit, jak slepičky musí sedět na vajíčkách, protože by mohly vystydnout a žádná kuřátka by se nenarodila. Jiné děti mu navrhovaly, že si může jít kozlík hrát s nimi, že ony teď žádnou práci nemají.

„Vidím, že už se nám kozlík usmívá a musím říct, že jste vymýšlely moc hezká řešení, kdybyste byly v pohádce zvířátky, tak byste určitě kozlíkovi pomohly. Všimla jsem si, že někteří i kozlíka pohladily nebo ho objaly, to bylo také moc hezké. „

Děti se asi běžně setkávají s někým smutným, bylo velmi zajímavé sledovat, jak se vžívaly do role a snažily se někomu udělat radost.

➤ *„Už jsme si zahrály na rozzlobeného kozlíka, tak si teď zahrajeme na slepičky a zkusíme si, jaké je to být zodpovědný, abychom významu slova lépe porozuměly. Máme tu čtyři papírová vajíčka, každé dáme do jednoho rohu a vy se budete v sedění na vajíčku střídat, tak aby nám vajíčko nezůstalo opuštěné. A protože máme pouze čtyři vajíčka a slepiček spoustu, tak ostatní slepičky budou běhat po dvorečku a hledat si něco k jídlu. Ale pozor, když slepička bude z toho sezení celá rozlámaná, tak ji jiná slepička vystřídá. A já když uvidím, že na vajíčku nikdo neseď, tak ho můžu vzít.“*

Děti si vyzkoušely, jak moc je to pracné se o někoho starat a jaká je to velká zodpovědnost, aby vajíčko bylo pořád v teple a ho nikdo nevzal. Chvillemi vznikaly legrační situace, kdy si chtělo na vajíčko ve stejnou dobu sednout více dětí. Dětem nezbývalo nic jiného než, že se mezi sebou musely domluvit. Stalo se i to, že si na vajíčko sedlo víc dětí. Děti si uvědomovaly, že hádáním a strkáním nic nevyřeší a tak se situaci snažily vyřešit v klidu. Někdy paní učitelka upozornila na pravidla, která mají ve

třídě (např. nesmí to nikoho bolet, musí nám u toho být hezky). Paní učitelka vítala, každé řešení, které děti dokázaly vymyslet za daných podmínek.

Reflexe:

Dětem se týden s příběhem velmi líbil, hned od první chvíle byly součástí příběhu, aniž by si to zcela uvědomovaly. Myslím si, že velkou motivací bylo, že se děti cítily součástí dění. Děti si vytvořily povědomí, kdo na dvorečku bydlí a jak by to asi vypadalo, kdyby se nedodržovala žádná pravidla společného soužití. Pomocí zvířátek se seznamovaly s lidskými vlastnostmi, zkoušely si je prožívat, nakládat s nimi a orientovat se ve vhodném a nevhodném chování. Dostávaly možnost se vyjadřovat k různým problémům, které se naskytly a hledaly řešení. Nemusely se cítit ohroženy, protože všechno prožívaly prostřednictvím „někoho jiného“(hra v roli, pomoc rekvizit, zrcadlení...). Činnosti na sebe navazovaly, byly přínosné nejen pro jedince, ale rozvíjela se podpora spolupráce a empatie. Děti nebyly seznámeny s celou pohádkou, což se stalo přínosným rozhodnutím, nechalo to otevřený prostor pro další těšení na pokračování příběhu.

4.3 Seznámení s druhou částí příběhu

Záměry učitelky:

- rozvoj prosociálního jednání a empatie
- podpora a rozvoj verbálního i neverbálního projevu
- rozvoj samostatnosti- umět si požádat o pomoc, hledat řešení v určitých situacích
- naučit se orientovat v emocích vlastních i druhých
- osvojovat si kooperaci
- rozvoj fantazie

➤ Kozlík se nám minulý týden trochu rozzlobil a rozhodl se hledat kamarády jinde. Kopytkem zaťukal na kachní domeček.

(Píseň: Klepy, klepy, klepity)

- Kachní domeček zůstal, také zavřený. I kačenkám nastaly starosti.

(Píseň: Na vajíčkách sedíme)

Ani kachny neměly na honičku s kozlíkem pomyšlení. Těšily se, až budou jejich káčata vyseděná, jak je budou učit houpat se v bocích, plavat na rybníku a potápět se do hloubky.

„Už se vám stalo, že na vás nikdo neměla čas, když jste si s někým chtěly hrát?“ Děti odpovídají. *„Slyším, že ano, ale tady vidíte, že i maminka s tatínkem mají někdy hodně práce a proto musíte chvílku počkat. Ale víte samy, že se můžeme i na něco těšit, na něco z čeho budeme mít radost.“*

„Jaký je to pocit být šťastný? Mít z něčeho radost? Jak se tváříme, když prožíváme nějakou radost?“ Děti odpovídají: *„To se usmívám! Zpívám si. Je to hezké. Mám rád radost.“* Děti ukazují paní učitelce, jak vypadá radost. Usmívají se, poskakují, tleskají... Děti se ráda smějí a prožívají radost s někým.

- *„Děti udělejte si dvojice a zahrajeme si na zrcadlo. Domluvte se, kdo bude zrcadlo. Dobře a ten druhý kamarád se bude do zrcadla dívat a nějak se tvářit a to zrcadlo to musí dělat stejně. A kdo bude chtít, se může vyměnit a může zkusit být zrcadlem. A nakonec mi ukažte, jak vypadá někdo, kdo je smutný.“*

Při hře vznikaly legrační situace, samozřejmě, že děti na sebe vyplazovaly jazyk a dělaly komické obličejy. Jak vypadá smutná nálada, věděly všechny děti.

(Píseň: Když si kačka vajec hledí)

- Kozlík byl smutný, že nemá nikoho, kdo by si s ním hrál. Sedl si do trávy pod rozkvetlou jabloň a vzdychal.

(Píseň: Proč se ke mně kamarádi otočili zády- viz. příloha)

„Teď jsme si zkusily, jak se asi tváří někdo, kdo je smutný. Proč se kozlík cítil sám a byl smutný? Jaký u toho měl kozlík pocit?“ Děti odpovídají: *„To brečím. Nesměju se. Není mi hezky. Nemám na nic náladu. Kozlík se cítil sám, protože si s ním nechtěl nikdo hrát. to už se mi taky stalo, tak jsem si hrál sám.“*

➤ *Paní učitelka navrhuje: „Zkuste si děti udělat dvojici a ukažte mi, co vám pomáhá, když jste smutní.“ Děti si věděly rady, někdo kamaráda pohladil, někdo ho objal a někdo ho chytil za ruku a usmál se.... „To bylo moc hezké. Myslím si, že i mě by takové chování rozveselilo, kdybych byla smutná!“ zareagovala paní učitelka.*

Ve třídě se vytvořilo velmi příjemné klima, děti potřebují cítit, že je mám někdo rád.

➤ *„Zahrajeme si ještě jednu hru na kozlíky. Použijeme zase kouzelné slovíčko „štronzo“, abychom věděly, kdy hra začíná a končí. Tak se děti rozběhněte po herně a já vám budu říkat, jak se ten kozlík cítil a vy ho zkusíte napodobit pohybem těla a výrazem v obličeji.“*

Většinou starší děti dokázaly emoce vyjádřit mimikou a pohybem těla, menší děti sledovaly jednání starších dětí a snažily se je napodobovat.

➤ *„ Co to bylo“ divil se kozlík. Kouká sem i tam a najednou to uviděl! V trávě leželo vajíčko. Jenže ne obyčejné jako mají slípky a nebo kačeny.Tohle vajíčko bylo celé kropenaté. Třáslo se zimou a bědovalo.*

➤ *„Pročpak vajíčko bědovalo? Copak na to kozlík? Mohl tomu vajíčku nabídnout pomoc? A kde mělo rodiče?“ Děti odpovídaly a vymýšlely, jak by vajíčko zahřály nebo coby kozlíkovi poradily: „ Měl by ho kozlík zahřát. Měl by mu dát šálu a čepici! Měl by ho dát do postýlky nebo do kočárku! Ono asi nemělo rodiče. Rodiče jsou v práci!“
„Děti nápady jsou opravdu zajímavé a myslím, že vy byste vajíčku pomoci dokázaly, ale co na to kozlík?“*

(Píseň: Vykouklo vajíčko)

➤ *„Přestaň drkotat“ domlouval vajíčku kozlík, „ať se nerozbiješ.“ Ale vajíčko se tetelilo dál. „Potřebovalo bych trochu teplíčka. Potřebovalo bych být vyseděné.“
„Vyseděné?“ zaradoval se kozlík. „ Tak to máš vyhráno.“ Opatrně vzal kropenaté vajíčko a uháněl s ním ke kurníku.„Dobrý den, slepičky,“ povídá. „Měl bych tu pro vás vajíčko, je krásně kropenaté a je mu zima. Přidejte ho k těm svým.“*

Slepice se načepýřily a začaly kvokat jedna přes druhou, že pro žádná cizí vejce nemají místo, že sotva stačí vysedět ta vlastní a vůbec ať jim hloupý kozlík dá s kropenatým vejcem pokoj!

(Píseň: Když si slípka vajec hledí)

„Myslíte, že se slepičky zachovaly dobře? A co kozlík ten to myslel dobře? Co byste poradily kozlíkovi a slepičkám? Děti odpověděly: „ Slepice umí sedět na vajíčkách, mohly kozlíkovy pomoci! Kozlík je hodný! Mohly se domluvit! Nelíbí se mi, když si navzájem nepomáháme.“

Děti příběh vtáhl ještě více do děje, byly překvapené, že slepice kozlíkovi nepomohly. S velkým očekáváním se těšily, na další pokračování příběhu.

➤ *„Mám tady několik kropenatých papírových vajíček. A my bychom mohly těm slepičkám ukázat, jak bychom se o ta vajíčka dokázaly postarat, přestože nejsme opravdové slepičky nebo kačenky.“*

Některé děti stavěly pro vajíčko domeček, některé postýlku s peřinkami, některé ho balí do deky a někdo vajíčko vkládá do kočárku.

„Děti to jste mě tedy potěšily, všichni se snažte vajíčku pomoci a nenecháváte svého nového kamaráda napospas.“

„Děti už jste někdy někomu pomohly? A jaké to bylo, vykouzlilo vám to úsměv na tváři či naopak? A co vám, už někdo někdy pomohl, když jste si třeba nevěděly rady nebo jste byly smutné? Odpovědi dětí: „ Ano, doma mamince uklízet. Babičce zalévat kytky. Včera Ondrovi s oblékáním... „

„ Slyším, že už máte zkušenost s tím někomu pomáhat a že i někdo pomohl vám. To mě moc těší!“

Děti se učí nápodobou a zkušenost s pomocí mají. Rády někomu pomohou, tvářily se velmi šťastně, když je paní učitelka pochválila.

➤ A co na to všechno kozlík? Kropenaté vajíčko se tetelilo čím dál víc. Kozlík pohodil rohatou hlavou: *„Nechte si svůj kurník. Však já mám ještě jiné kamarády!“* Popadl vajíčko a hopkal s ním k jinému domečku: *„Dobrý den, kačenky. Sedíte, sedíte?“*

„Sedíme, neruš!“ odbyly ho kachny. Kozlík žadonil: „Měl bych tu ještě jedno vajíčko. Maličké, ale krásné, kropenaté. Je mu zima. Pěkně prosím, přidejte ho k těm svým!“ Kacheny se zlobily a kvákaly, že prý jim do cizího vejce nic není, ať je třeba ze zlata.

(Píseň: Když si kačka vajec hledí)

➤ „Už se vám stalo, že se k vám otočil někdo zády a nechtěl si s vámi třeba hrát? Nebo jste potřebovaly pomoci a nikdo vám nechtěl pomoci? Jak jste se u toho cítily, byly jste šťastné? Odpovědi dětí: „Ano, dnes si se mnou nechtěl hrát Pepa a já jsem byl dost smutný. Mně nikdo nepomohl, když jsem rozsypala korále. Někdy si musím hrát sám.“ Paní učitelka: „Slyším, že se Vám to už stalo a to mi je líto. Věděl by někdo, jak se to dá napravit?“

Děti hledají řešení: „Kdyby řekla, já bych jí pomohl korálky sesbírat. To je od Tebe moc hezké řešení, myslím, že by to Kačence udělalo radost a moc pomohlo. Já bych si s Fandou, taky klidně hrál.“ „No to ráda slyším!“ odpovídá paní učitelka. „Tak vidíte děti, někdy si musíme zkusit požádat o pomoc a většinou nám někdo pomůže nebo poradí, jak situaci vyřešit.“

➤ Kachny se otočily ke kozlíkovi zády. Kropenaté vajíčko se třásló čím dál víc a bědovalo: „nikdo mě nechce... nikdo mě nevysedí...“

Paní učitelka začíná zpívat a hrát na klavír píseň „Proč já jen koukalo“

„Je to veselá písnička? O čem se v písničce zpívá? Aha, je to o vajíčku, jak bylo moc zvědavé, kde to bydlí. Koukalo z hnízdečka, až vypadlo ven.“

„Už jste se někdy ztratily? Myslíte, že maminka a tatínek měly o vás někdy strach? Stýskalo se vám někdy, jako tomu vajíčku? Co to znamená být zvědavý? Děti odpovídaly: „Maminka s tatínkem by určitě měly strach. Když někam jdeme, tak se držím maminky za ruku. Ne, ještě jsem se neztratil...“

„A co to znamená být zvědavý?“ ptá se paní učitelka. Chlapec odpovídá: „To je, když chci něco vědět.“ Paní učitelka odpověď upřesňuje: „Ano, to je správná odpověď. Když jsem do určité míry zvědaví, tak je to v pořádku, ale nesmíme být moc, aby nás to neohrozilo, jako v této pohádce.“

(Píseň: Proč já jen koukalo)

➤ „Zkusíme si na tu zvědavost zahrát, jak sedíte, tak si zavřete oči, já něčím bouchnu, zašustím nebo vytvořím nějaký zajímavý zvuk a nesmíte otevřít oči. Určitě se vám bude chtít oči otevřít a někteří to třeba nevydrží, ale to vůbec nevadí. Protože to je právě ta zvědavost.“

Hra byla těžká, většina dětí byla opravdu zvědavá a při každém šustnutí sledovaly, co se děje. Ale vůbec to nevadilo, děti si vyzkoušely svou vůli. Myslím, že někdy je to těžké pro dospělé lidi natož potom pro děti.

➤ „Zahrajeme si na statečné zachránce, jako byl kozlík. Mám tady 8. Barevných hnízd, která dám po herně. Ve stejných barvách jsou zde poschovávaná vajíčka, každé to vajíčko je jinak barevné a patří do hnízdečka ve stejné barvě. Tak je zkuste najít a správně rozdělit!“

„Vidím, že už jste všechna vajíčka vrátily do správného hnízdečka. Maminka s tatínkem asi někde poletují a hledají svoje děti. Až se vrátí do hnízdečka, tak budou koukat, že jsou jejich děti zpátky hnízdečku a zdravé. Myslím, že budou mít velkou radost a určitě vám poděkují.“

Děti projevíly velkou radost, že si dokázaly se situací poradit a někomu pomoci.

Reflexe:

Děti se na pokračování příběhu a činnosti doprovázející příběh velmi těšily. S nadšením očekávaly, jak to bude s kozlíkem dál. Zapojovaly se do naplánovaných činností, kde se učily rozeznávat svoje pocity a prožitky. Vyjadřovaly své názory a nápady na vzniklé situace. Prohlubovaly empatii vůči kamarádům a učily se, že není ostuda požádat o pomoc. Osvojovaly si situace, kde mohou být nápomocní. Dětem hry, které pro ně byly připravené, pomáhaly snadněji pochopit chování druhých lidí.

4.4 Seznámení se třetí části příběhu

Záměry učitelky:

- rozvoj povědomí o vhodném a nevhodném jednání

- rozvoj sociálních zkušeností pomocí konfliktu a jeho řešení
- rozvoj základu funkčního dialogu, umět vyjádřit své pocity
- podpora vzájemné spolupráce a pocitu jistoty v kolektivu
- rozvoj estetického cítění

➤ Minulý týden kozlíkovi nikdo s vajíčkem nepomohl. *„Tak jak to vlastně bylo dál?“*

Kozlík zlostně zadupal kopýtkem. *„ Nic si z toho, vajíčko, nedělej, že nás všichni odbyli. Když tě nechtějí vysedět slepice ani kachny, vysedím si tě sám.“*

Vajíčko přestalo údivem drkotat a brečet. *„Ty, kozlíku?“* divilo se. *„ Já Tě zimou umřít nenechám,“* prohlásil kozlík. Opatrně sebral kropenaté vajíčko a uháněl s ním do svého domečku. V domečku vzal vajíčko do náručí a dýchal na ně, aby se vajíčko zahřálo. *„Jak je ti vajíčko?“* ptal se. *„Teploučko,“* libovalo si vajíčko. *„To je dobře,“* liboval si kozlík. *„Nic se neboj, budeš u mě tak dlouho, dokud nebudeš vyseděné. Hlavně, že už ti není zima, vajíčko moje kropenaté.“*

A tak kozlík místo honění a dovádění trpělivě zahříval kropenaté vajíčko chlupatým kožíškem, dýchal na ně a pečoval o ně jako opravdová kvočna. Každé ráno vajíčko budil a večer je ukládal ke spánku. I kolébavku pro vajíčko vymyslel.

➤ *„Uděláme si dvojice, kde se rozdělíte na kozlíka a vajíčko. Já vám budu hrát a zpívat ukolébavku a vy zkusíte vajíčko uspat, tak aby se cítilo příjemně. Můžete ho hladit, můžete ho držet za ruku...co vás napadne, ale jen to, co i vám by bylo příjemné.“*

Děti jeden druhého hladily, kolébaly, držely za ruce...*„Výborně děti a teď si role vyměníme a už můžete ukolébavku zpívat se mnou,“* navrhla paní učitelka.

Děti se učily navazovat bližší vztahy a naslouchat druhému. Dramatizace probíhala ve spokojeném duchu.

(Píseň: Halí, belí, houpy hou)

➤ *„Děti, tak jaké to bylo? Zpívá vám doma také někdo nebo vám čte pohádku před spaním? Je to moc hezký pocit, když cítíte, že vás má někdo rád. Mám pravdu?“*

Odpovědi dětí: *„Bylo to moc hezké. Líbilo se mi to! Nejvíc se mi líbí, když mě někdo hladí.“*

U menší většiny dětí rodiče zpívají a čtou pohádku. Více jim pouští DVD a CD.

➤ Uplynuly dny a slepice vyseděla kuřata. Vyvedly je z kurníku a učily je hopkat a zobat.

➤ *„Děti, my si teď zkusíme na ty kuřátka zahrát! Já budu vaše maminka slepice a vy moje kuřátka, budete za mnou pochodovat a dělat všechno po mně. Ale pozor, když zjistím, že se blíží nějaké nebezpečí, tak dám znamení a všichni se schovají ke mně, tady pod tu deku a to budou moje křídla, která vás ochrání. Kdo bude chtít, může si zkusit být máma slepice místo mě.“*

Hra pro děti byla velmi zajímavá a legrační. Byly nadšené, když se všechny mohly schovat pod deku. Hru toužily několikrát opakovat, především starší děti toužily být těmi statečnými zachránci, co ostatní děti ochrání.

➤ *„Pak si slepice vzpomněly na kozlíka a zaťukaly na jeho domeček.“*

(Píseň: Hej, kozlíku)

Ale kozlík se z domečku ani nehnul. „ Nemám čas,“ odbyl slepice. Slepice posměšně kdákaly: „Pán nemá čas! A co máš tak důležitého na práci?“ „Sedím na vajíčku,“ vysvětloval kozlík. „Kdybych vyskočil, vajíčko by mi nastydlo.“ Kdo to kdy slyšel, aby kozlík seděl na vejci?“ ušklíbaly se slepice. Běhaly po dvorečku, a kde mohly, kozlíka pomlouvaly.

(Píseň: Všechno víme, všechno známe)

➤ Slyšely to kachny. Právě se kolébaly se svými káčaty k rybníku, aby je naučily plavat. Když zaslechly, že kozlík sedí na vejci, smály se, až se jim hlavy třásly. A hned s tou novinou uháněly dál.

(Píseň: Slyšte, slyšte, houpy, houp)

Za chvíli všichni věděli, proč kozlík neběhá po dolině ani se nepase na lučině a všichni se mu posmívali. Ale kozlík si z toho nic nedělal. *„Jen ať se smějí,“* pohodil rohatou hlavou.

➤ *„Víte, jak takové pomluvy vznikají? My si uděláme kruh a zkusíme si to. Já sousedovi vedle sebe něco pošeptám a on to pošeptá dalšímu kamarádovi vedle sebe a takhle to půjde dokola, až to dojde k poslednímu kamarádovi. A uvidíme, zda k nám dojde celá pravda nebo jen částečná.“*

Než obešlo slovo celý kruh, tak se ze správného slova vyklubalo úplně jiné nebo jiný zkomolený výraz slova. Nejspíš to bylo způsobené tím, že některé děti nemají ještě správnou výslovnost. Vůbec to ale nevadilo, přiblížilo to dětem výraz pomluva a děti se u hry hodně nasmály.

➤ *„A ty koukej, ať jsi co nejdřív vyseděné,“ domlouval kropenatému vajíčku. Až se z tebe vyklube kuře, budeme si spolu hrát. Nahrabal si pod břicho voňavé seno a trpělivě dýchal na vajíčko, aby je neofouklo čerstvé jarní povětří.*

Jednou takhle po ránu se probudil a zdálo se mu, jako by ho na bříšku něco zalechtalo. Zavrtěl se a ze sena se ozvalo tenoučké zapípání. *„Co to tu pípá?“* divil se kozlík. *„To jsem já kozlíku,“* tíklo něco vysokým hláskem.

(Píseň: Skořápka praská)

➤ *„Kozlík se divil, co je to za hlásek. My si taky zkusíme, jestli poznáme, kdo na nás volá, jako nějaký ptáček. Já vyberu někoho, kdo půjde za dveře a někoho, kdo se ozve hlasem, třeba jako kukačka. A nebojte, vystřídáte se všichni. Kdo by se trochu bál, tak si sebou může vzít kamaráda nebo může hru pouze sledovat.“*

Hra byla legrační, ale většina dětí nedokázala určit, komu hlas patří. Menší děti se bály jít samy za dveře, tak se nabídly starší děti, že s sebou vezmou vždy někoho malého.

„Tak vidíte, že to není, tak snadné poznat, kdo na nás zrovna volá. Když mu nevidíme na pusinku,“ uvedla nakonec paní učitelka.

➤ Kozlík kouká ze sena se kulí ptáče. Ale ne obyčejné! Celé barevně kropenaté, jako to vajíčko, ze kterého se vyklubalo. Kozlík mohl na ptáčátku oči nechat: *„Ty jsi, ale krásné kuře! Zrovínka jako z pohádky!“* Kropenatý ptáček rozepjal křídla, vznesl se vysoko k nebi a spustil. Ale nemyslete si, nebylo to žádné kvokání ani kejhání. Byla to opravdivá ptačí písnička.

- *„Písničku vám zahraji a vy zkusíte na melodii tančit. Uvidíme, jestli je písnička veselá nebo smutná a kdo bude chtít, tak může tančit třeba i s kamarádem nebo vás může tančit více společně. A kdo bude úplně nejvíc chtít, tak mi může pomoci zpívat.“*
Děti skotačí na hranou písničku, zkoušejí se přidávat ke zpěvu. U činnosti se baví, vymýšlejí různou pohybovou improvizaci a napodobují se navzájem.

- *„Teď se zeptám, jaká ta písnička byla? Aha hezká. A byla smutná nebo veselá? A jak to bylo tedy s kozlíkem, jak se zachoval k vajíčku? Co se vlastně díky jeho trpělivosti a snažení stalo?“* Odpovědi dětí: *„Písnička byla moc veselá a líbila se mi. Kozlík vyseděl ptáčka, to se mu, ale povedlo. Zachoval se dobře. Ještě, že mu pomohl! Teď má kozlík kamaráda. Dopadlo to s vajíčkem dobře! Chtěla bych toho ptáčka vidět a slyšet zpívat“*

- *Všechny slípka i kachny na dvorku otočily hlavy k nebi a na zázračném zpěvném kuřeti mohly oči nechat. „ Pojď do našeho hejna,“ volaly na strakatého ptáčka. „Nauč naše děti taky tak krásně lítat a zpívat!“* Kozlík je odbyl: *„ Teď by vám byl můj vyseděný strakatý ptáček dobrý! Ale když byl ještě jen vajíčko a drkotal zimou, vyháněly jste ho. Tak si teď bude hrát jen s tím, kdo ho vyseděl. A to jsem já!“* Slípky, kachny, kuřata i kachňata zesmutněly. Malý strakatý ptáček to viděl. *„ To myslíš vážně kozlíku?“* ptal se s výčitkou. *„ Myslím,“* zpupně kozlík. *„ Jen ať si nám závidí. Budeme si hrát na babu a na honičku a na pikolu celá den. Jen ty a já!“*

- *„Co tentokrát, zvládl kozlík situaci vyřešit správně? Slyším, že ne a proč ne? Ano, zachoval se stejně, jako slepice a kačeny. A co měl tedy udělat?“* Děti: *„Měl si vzít ponaučení a vzpomenout si, jak bylo jemu, když si s ním nikdo nechtěl hrát.“*
(*Píseň: Kam se schoval malý ptáček*)

- *Chvíli se takhle honili a bylo jim spolu dobře. Jenže pak to strakatého ptáčka přestalo bavit. Sedl si na větvičku jabloně a začal kozlíkovi domlouvat. Že by bylo přece jenom lepší, kdyby si hráli všichni dohromady. A vůbec: zvířátka i lidi si mají odpouštět. Kozlík se zamyslel. Nakonec uznal, že strakatý ptáček má pravdu. „ Dobře,“ kývl, „ odpustíme jim, když se tak přimlouváš, ty moje kouzelné ptáčátko.“*

➤ „Tak děti, když se tak zamyslíme, tak jak nakonec celý příběh dopadl? Měl ptáček pravdu, že si zvířátka i lidé mají odpouštět? Slyším, že souhlasíte. Ale mě by přece jenom zajímalo proč?“

Děti se zamýšlejí a odpovídají: „aby nám bylo dobře, abychom měly kamarády, aby nás měl někdo rád...“ „Ano všechno jsou to moc hezké a správné odpovědi. Ale protože je to moc těžká otázka, tak já vám, ještě trochu napovím. Každý z nás někdy chybuje a nemusí to myslet zle, ale důležité je, že si uvědomí, že nejednal správně. Většinou je nám pak naše chování líto a ostatní se na nás zlobí. Ale když se dokážeme omluvit a slíbit, že se příště už zachováme jinak, tak nám ostatní odpustí. Nám se určitě moc uleví a příště už budeme vědět, že se takhle chovat nemáme a dáme si pozor,“ vysvětluje dětem paní učitelka.

Reflexe:

Děti byly z příběhu nadšené. Naučily se, že pohádka má vždy dobrý konec, přestože to tak nevypadá. Ujasnily si, že pomoc s dobrým úmyslem může být pro někoho velmi zásadní. Snadněji upozorňovaly na věci, které se jim nelíbí a s kterými nesouhlasí. Dokázaly najít emoce v písních, které doprovázely pohádku. Ujasnily si, jak by se k sobě měly vzájemně chovat, aby jim společně bylo dobře a ujasnily si, jaké je vhodné a nevhodné chování.

4.5 Dramatizace celé pohádky

Záměry učitelky:

- podpora samostatnosti
- rozvoj vzájemného respektování
- rozvoj verbální i nonverbální komunikace
- rozvoj pohybových, rozumových a estetických dovedností

- *Paní učitelky si všimly, jak pohádka děti zaujala, tak se rozhodly celou pohádku nacvičit a zahrát.*
- *Nácvik byl velmi náročný, ale bylo vidět, že děti velmi baví. Napomohly tomu rekvizity, které si děti s pomocí učitelky vyrobily.*
- *Kostýmy dětem ještě více pomohly při vžití do role a při představě konkrétního zvířátka.*
- *Pro děti byla velká motivace, když se paní učitelky domluvily s dětmi, že pohádku předvedou rodičům.*
- *Velkým úspěchem bylo, když oslovily děti z vedlejší třídy a mohly jim pohádku předvést.*

Reflexe:

Děti si osvojily veškeré poznatky z pohádky. Pomocí paní učitelky si rozdělily role, divadla se chtěly účastnit i ti nejmenší, kteří se hodili na kuřátka a kačenky. Díky písničkám, které příběh doprovázely, bylo snadnější uchopit emoci v konkrétní situaci. Děti byly příběhem natolik pohlceny, že se příběh promítal i ve volných hrách dětí. Když se z her dětí ozývalo: „Sedíme, nerušit!“ nebo „ Je mi hrozná zima.“ Musím ocenit empatii paní učitelek, které děti do dramatizace nenutily, a přesto se jim dostavil takový vynikající výsledek. Vůbec děti neobtěžovalo pohádku nacvičovat, spíš naopak. Děti byly, tak nadšené, připadaly si jako opravdový herci v divadle. Děti se cítily, pro kolektiv, důležití a výjimeční.

4.6 Kazuistika

4.6.1 Seznámení s chlapcem Vojtou

- Jméno dítěte: Vojtěch
- Věk: 6 let
- Umístění: Od 4. let do běžné mateřské školy

Charakteristika zevnějšku:

Vojta je chlapec silnější postavy, velmi vysoký. Má krátké, tmavé vlasy. Je zdrženlivý k okolí, velmi lpí na rodině. Vyhledává jistotu v prostředí. Je zvědavý a ochotný spolupracovat, přestože se mu někdy nechce. Vojta je velmi učenlivý.

Osobní anamnéza:

Porod a porodní adaptace probíhaly s problémy, matka očekávala příchod dvojčat. Při porodu došlo ke komplikacím, matka o jednoho chlapce přišla. Raný vývoj probíhal opožděně. Chlapec má potíže se adaptovat do nového prostředí a těžko navazuje nové mezilidské vztahy. Špatně snáší veškeré změny, které nastanou při narušení denního režimu. Vojta dochází pravidelně na logopedii.

Rodinná anamnéza:

Chlapec je z úplné rodiny. Má mladšího sourozence. Chlapci navštěvují společně mateřskou školu. Otec vystudoval gymnázium a dochází do zaměstnání. Matka vystudovala vysokou školu ekonomickou a pracuje, jako úřednice. Jedná se o rodinu, která je vysoce funkční. Matka i otec jsou aktivní při spolupráci s mateřskou školou i logopedem. Celkové prostředí je podnětné.

Docházka do mateřské školy:

Vojta nastoupil ve 4. letech do mateřské školy, adaptace na školní prostředí byla velmi komplikovaná. Chlapec se nebyl schopný adaptovat, spolupracovat a dodržovat režim dne. Byl velmi fixovaný na rodinu, především na matku. Obtížně si zvykal na směnové, týdenní střídání učitelek. Chlapec do mateřské školy docházel nepravidelně, v té době matka byla na mateřské dovolené s mladším sourozencem a tak si Vojtu nechávala často doma.

Po prázdninách nastoupil chlapec i se svým sourozencem do smíšené třídy, v mateřské škole. Zdálo se, že adaptace probíhá bez větších problémů. Ale po 3. měsících se u chlapce odehrály změny, které ho uvedly v nejistotu. Jedna z učitelek onemocněla a děti se odpoledne museli slučovat do jiné třídy. Chlapec byl zvyklý odpočívat, otec

kluky vyzvedával z MŠ okolo třetí hodiny. Otec se jednoho dne opozdil a chlapci se museli přesunout do jiné školní třídy. Myslím, že zde nastal ten zlomový bod. Vojta sice nedává své emoce najevo, ale měla jsem pocit, že ta jeho nejistota ho zničí. Snažily jsme se mu popsat, jak bude každodenní režim probíhat, ale chlapec, jako by neslyšel.

Hned po odpoledním odpočinku se nasvačil a až do tří hodin si nebyl schopný s ničím hrát. Obcházel stále dokola stoly a sledoval hodiny. Snažily jsme se ho něčím zaujmout, nabízely jsme mu činnosti, aby zahnal svou pochmurnou náladu, ale nefungovalo to.

O problému učitelky promluvily s rodiči a dohodly se, že by mohly zkusit natáhnout na třetí hodinu budík. Aby chlapec věděl, že je ještě spoustu času na hraní. Ale také rodiče upozornili, že musí chodit v čas a v žádném případě se nesmí opozdit. A postupně to začalo zabírat. Chlapec se uklidnil. Postupem času přestal sledovat hodiny. Mateřskou školu navštěvuje bez problému.

Dalším z problémů jsou, že chlapec těžko navazuje nové vztahy. Je vidět, jak moc si přeje někam patřit, ale neví jak. Někdy se zdá, jako by byl emočně chladný, skoro vůbec nedává své emoce najevo, je velmi zdrženlivý vůči okolí. Nedokáže navázat delší oční kontakt a vyhýbá se objetí a pohlazení. Při logopedickém cvičení se Vojta na sebe nedokáže podívat do zrcadla. Hrubá motorika je nejistá.

Rozhodly jsme se, že vyzkoušíme, jak se bude zapojovat do našeho projektu. A jestli se nám podaří rozvíjet navazování vztahů a kooperace v kolektivu.

4.6.2 Vojta a projekt

Vojta se jednotlivých aktivit projektu vůbec neúčastnil, byl spíše nestranným pozorovatelem. Vše bedlivě sledoval a poslouchal zpovzdálí. Ale ve chvíli, kdy paní učitelka vyslovila otázku, jestli už se někomu přihodilo, že si chtěl hrát s kamarády a nevěděl, jak se do hry zapojit, tak Vojta zbystřil. Přiblížil se ke komunikativnímu kruhu, paní učitelka pohotově zareagovala a pozvala Vojtu mezi ostatní. Po rozhovoru učitelka nabídla pohybovou hru na kozlíka a oslovila Vojtu, zda chce být tím kozlíkem. Všichni byly překvapení, když Vojta roli přijal. Při hře nebyl k poznání, zářil štěstím a spokojeností. Vypadalo to, že hra na někoho jiného se mu zdála přístupná. Děti ho

ihned s radostí přijaly mezi sebe. Ve Vojtovi sice stále převládala nejistota, ale tak toužil si nějakou roli vyzkoušet, že strach překonal.

4.6.3 Zhodnocení

Hry v roli, kdy měl Vojta možnost ztvárnit někoho jiného, byly pro něj velkým zážitkem a zajímavou zkušeností. Bavilo ho hrát kozlíka, který nás provádí celým příběhem. Zkoušel předvádět smutného a rozzlobeného kozlíka, kdy se ho děti měly snažit rozveselit. Hra ho velmi bavila, stal se středem všeho dětí, až do chvíle, než ho někdo z dětí objal, toho uvedlo do rozpaků a ucukl. Když si uvědomil, že se nic nestalo, tak ve hře pokračoval, ale byl si už méně jistý než na začátku.

V komunitním kruhu se Vojta příliš neprojevoval, na pokládané otázky odpovídal stroze. Nebyl si jistý svými odpověďmi, přestože paní učitelka byla velmi vstřícná a empatická.

Při hrách, kdy měl Vojta největší problémy, bylo tak zvané zrcadlení, kdy se děti ve dvojici měly napodobovat. Vojta se nedokázal cíleně a dlouze na protějščího kamaráda dívat. Tudiž ho nedokázal ani napodobit.

Hry, při kterých docházelo k přímému kontaktu, kdy měly děti ukázat, co dělá maminka s tatínkem, když jsou smutní, uváděly Vojtu do rozpaků a Vojta se cítil nejistě.

Při činnostech, kde se zapojovaly tvůrčí schopnosti, jako například stavění domečku, Vojta exceloval. Měl originální nápady, čehož si za nedlouho všimli i děti.

Při dramatizaci celé pohádky, stál pouze o malou roli, kde tolik nevynikal a ztrácel se v kolektivu.

I dětem pomohlo, že se Vojta začal aktivit účastni, začaly ho mezi sebe zvát do volných her. Vojta byl nesmírně šťastný, protože jemu oslovení a požádání dělalo stále problémy.

Většinou děti předškolního věku se většinou dovedou vcítit do pocitů druhých. Dovedou rozeznat emoční ladění blízkých lidí a přizpůsobit chování pomocí empatie.

Pro dítě je důležité, aby se učilo, ať už od rodičů, pedagogů a jiných blízkých osob, uvědomovat si a rozlišovat své vlastní emoce, které pak napomáhají k vývoji empatických schopností.

Nyní se Vojta už cítí sebejistěji, zapojení do projektu mu přineslo větší jistotu. Mezilidské vztahy jsou pro něj stále komplikované, ale určitě už má víc kamarádů než na začátku. Už není tak pevně fixovaný na rodinu. Snaží se spolupracovat, přestože komunikace trochu vázne. Své pocity popisuje velmi těžko, své emoce někdy projevuje v nevhodných situacích. Pomáhá mu rozebrání a přiblížení situace, jak se ten druhý asi cítil.

Zlepšení je určitě viditelné, už to není, tak úzkostný chlapec, jak na začátku. Získal svoji jistotu.

4.7 Rozhovory s učitelkami, které se na realizaci projektu podílely

4.7.1 Rozhovor 1.

➤ *Čím byl projekt přínosný?*

Příběh děti dokázal hned od začátku zaujmout. Děti se na činnosti těšily. Učily se spolupracovat, být vůči sobě ohleduplnější, navazovat přátelství a rozvíjet komunikaci.

➤ *Zlepšila se atmosféra ve třídě?*

Ano, děti se vzájemně respektovaly a chovaly se citlivěji vůči svému okolí.

➤ *Jsou ve třídě některé děti, kterým dělá problém se adaptovat?*

Ano, máme tu dvě vietnamské dívky, které tu sice žijí od narození, ale do kolektivu a do aktivit se příliš nezapojují. Sama jsem byla překvapená, když se holčičky do příběhu a her začaly zapojovat. A toužily v pohádce hrát konkrétní role.

A pak tu máme ještě šestiletého chlapce Vojtu, který má velký problém s navazováním nových vztahů. A i ten se nakonec zúčastnil všech aktivit. Bylo na něm vidět velké uspokojení, když získal a mohl si vyzkoušet nějakou roli. Jakoby to pro něj bylo snadnější být někým jiným.

➤ *Myslíte si, že dostávají děti dostatečný prostor pro vyjádření svých emocí?*

Ano, snažíme se o to. Snažíme se jim naslouchat ať už jednotlivě nebo ve skupině pomocí her.

➤ *Je vaší běžnou náplní rozvíjet emoční citění a prosociálního chování?*

Ano, snažíme se o to, přestože je to v dnešní době těžké tyto vlastnosti rozvíjet. Převážná část rodičů klade důraz na jiné vlastnosti a schopnosti. A to co není vidět, jakoby neexistovalo. Ale já osobně tyto vlastnosti stavím na první místo, práce s tímto projektem mě v tom ještě utvrdila.

4.7.2 Rozhovor 2:

➤ *Čím byl projekt přínosný?*

Do projektu se zapojili i rodiče, kteří chtěli být pro projekt přínosní, pomáhali dětem vytvořit kostýmy a společně s dětmi se na představení těšili. Ve třídě se vytvořilo příjemné klima, které podpořilo větší důvěru mezi námi a rodiči. Pro děti to byl moc přínosný obraz toho, že je pouze naučíme k vzájemnému respektu, ale jsme toho příkladem.

➤ *Zlepšila se atmosféra ve třídě?*

Ano, změnila. Velké děti do svých her začaly zvat více malé děti a vztahy v kolektivu se utužily. Děti byly ohleduplnější k sobě navzájem.

➤ *Jsou ve třídě některé děti, kterým dělá problém se adaptovat?*

Ano, máme tady druhým rokem chlapce, který těžko navazuje vztahy. Letošní rok zahájil školní docházku i jeho bratr, dalo by se říct, že se adaptace trochu zlepšila. A pak naši třídu navštěvují dvě vietnamské holčičky, které se společných aktivit, také nikdy moc neúčastnily.

➤ *Myslíte si, že dostávají děti dostatečný prostor pro vyjádření svých emocí?*

Určitě ano, děti se ve svých emocích často ještě neorientují. Snažíme se jim navodit některé situace při hrách. Učí se uvědomovat svoje pocity a reagovat na ně. Naší velkou snahou je se dětem věnovat individuálně podle jejich potřeb, přestože je to někdy dost náročné v takovém velkém počtu.

➤ *Je vaší běžnou náplní rozvíjet emoční citění a prosociálního chování?*

Ano, jsem přesvědčená, že rozvoj emocionálního citění a prosociálního chování je velmi důležitou náplní života v mateřské škole. Pro děti je nejen důležité vytvářet, takto podnětné prostředí, ale být pro ně vzorem v tomto jednání.

5 Shrnutí realizace projektu:

Pozorovaná skupina dětí spolupracovala s velkou radostí a ochotou. Děti byly velmi zvědavé, na každý den se velmi těšily a zajímalo je, jak bude příběh pokračovat. Vyjadřovaly se k různým problémům a kladly zajímavé otázky. Práce s takovým velkým počtem dětí byla náročná, ale děti byly natolik zaujaté činnostmi, že vůbec aktivity nenarušovaly a plně spolupracovaly.

Myslela jsem si, že heterogenní složení třídy naruší záměr projektu, ale nakonec jsem byla mile překvapena, když se s činnostmi snažily potýkat i malé děti. Při vedených dialogích spíše poslouchaly názory starších dětí, ale her a dramatizace se plně účastnily.

Přestože klima třídy bylo od začátku velmi příjemné, tak už během rozpracovaného projektu ve třídě nastávala klidná atmosféra. Atmosféra třídy se naplnila klidem, děti byly naplněné pocitem klidu a sounáležitosti.

Od začátku jsem sledovala děti, které se nechtěly účastnit žádných aktivit. Dívaly se na všechno z povzdálí a s odstupem. Ale když se příběh den ode dne rozvíjel a tyto vystrašené děti, zjistily, že o nic nejde, postupně se začaly her a aktivit účastnit.

Během aktivit se děti seznamovaly s novými pocity, učily se je zařadit a usměrnit. Vnímaly pocity a projevy vlastního těla. Učily se nanečisto reagovat na své prožitky, ale i vnímat pocity a projevy druhých. Rozvíjely vlastní fantazii a braly ohled na zájmy a potřeby ostatních. Nebály se vyjádřit svůj názor, protože si plně uvědomovaly, že žádná odpověď není chybná. Díky paní učitelkám se cítily jistě a bezpečně.

Realizace projektu dětem napomohla získat jistotu, sebepoznání a sociální zkušenost.

ZÁVĚR

Práce je věnována emoční inteligenci a ověřování záměrného působení na rozvoj emočních vlastností předškolních dětí.

Teoretická část pojednává o emocích, které jsou běžnou součástí našeho života. Porovnává emoční inteligenci a IQ z pohledu, kdy je nelze brát jako protiklady, ale jako schopnosti, které se doplňují. Pojednává o charakteristice emocí, které ovlivňují naše chování a jednání. Druhá část teorie je věnována předškolnímu věku, kdy se dítě učí ovládat své emoce, navazovat přátelství a utváří si identitu. Popisuje možnosti rozvoje emoční inteligence, kdy se děti pomocí hry učí emoce zpracovat a rozvíjet sociální dovednosti.

Praktická část popisuje průběh a realizaci projektu. Projekt je zaměřen na dramatizaci pohádky, která je doplněna písněmi, hrami a dalšími činnostmi, které podporují rozvoj emoční inteligence. Pomocí pozorování je sledováno chování jednotlivých dětí v kolektivu. Projekt je rozložen do čtyř týdnů, během kterých se pozorují změny v jednání dětí v simulovaných situacích. Pozorujeme postupné změny v jednání a chování u dětí, které se původně neprojevovaly. Postupně se začínají účastnit různých činností, v kolektivu se chovají sebejistěji, rozvíjí volnou hru, jsou k sobě přátelštější a nebojí se vyjádřit svůj názor.

Část popisující projekt je doplněna o krátkou kazuistiku, představující chlapečka Vojtu. Vojta měl problém se začleněním do kolektivu a nepříliš se zapojoval do jednotlivých činností. Realizaci pohádky většinu času bedlivě sledoval, až jednoho dne ho činnost oslovila. Vojta byl pozván do hry a začal se aktivit účastnit. Ze začátku se projevoval nejistě, ale po delší době se cítil sebejistěji a navazoval bližší přátelství.

Z projektu vyplývá, že pomocí použitých technik dramatické výchovy lze povzbudit rozvoj emoční inteligence. Realizace projektu pojednává o konkrétních situacích, kdy děti reagují na připravené činnosti doprovázející příběh. Ve třídách vzniká nesoutěživá, přátelská atmosféra, kterou podporují učitelky empatickým přístupem. Za pozitivní považují skutečnost, že i přes velký počet dětí ve třídě se učitelky snažily k dětem přistupovat individuálně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

GAJDOŠOVÁ, Eva a Gabriela HERÉNYIOVÁ. *Rozvíjení emoční inteligence žáků*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8

GOLEMAN, Daniel. *Emoční inteligence*. Vyd. 2. Praha: Metafora, 2011. ISBN 978-807359-334-6.

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HOSKOVCOVÁ, Simona a Lucie SUCHOCHLEBOVÁ, RYNTOVÁ. *Výchova k psychické odolnosti dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-6875-5.

JELÍNEK, Vladimír. *Jak zvládat emoce pomocí obrazů žvlů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-7985-0.

KOPŘIVA, Pavel, Jana NOVÁČKOVÁ, Dobromila NEVOLOVÁ a Tatjana KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. Vyd. 3. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

LAWRENCE, E. Shapiro. *Emoční inteligence dítěte a její rozvoj*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0651-4.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERONOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.

MICHALOVÁ, Zdeňka. *Předškolák s problémovým chováním*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0172-3

PFEFFER, Simone. *Rozvíjíme emoce dětí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-764-7.

PHÖTHER, Peter. *Emoční poruchy v dětství a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4585-5.

PUDNEY, Warwick a Éliane WHITEHOUSEOVÁ. *Soptíci*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-709-5.

ROGERS, Vanessa. *Hry a aktivity pro zkoumání emocí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0920-1.

RIEGEROVÁ, Alena. *Malá jarní pohádka*. Praha: Rotag, 2006. ISBN 80-903175-6-1.

SLAMĚNÍK, Ivan. *Emoce a interpersonální vztahy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-7452-7.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina et al. *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004. ISBN 80-87000-00-5.

SVOBODOVÁ, Eva a Hana ŠVEJDOVÁ. *Metody dramatické výchovy v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0020-8.

SVOBODOVÁ, Eva a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.

SVOBODOVÁ, Eva, Alena VÁCHOVÁ a Miluše VÍTEČKOVÁ. *Do školky za zvířátky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0185-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEDOVIÁ a kol. *Kvalitní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1*. Vyd. 1. Praha: Karolium, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0044-4.

SEZNAM PŘÍLOH:

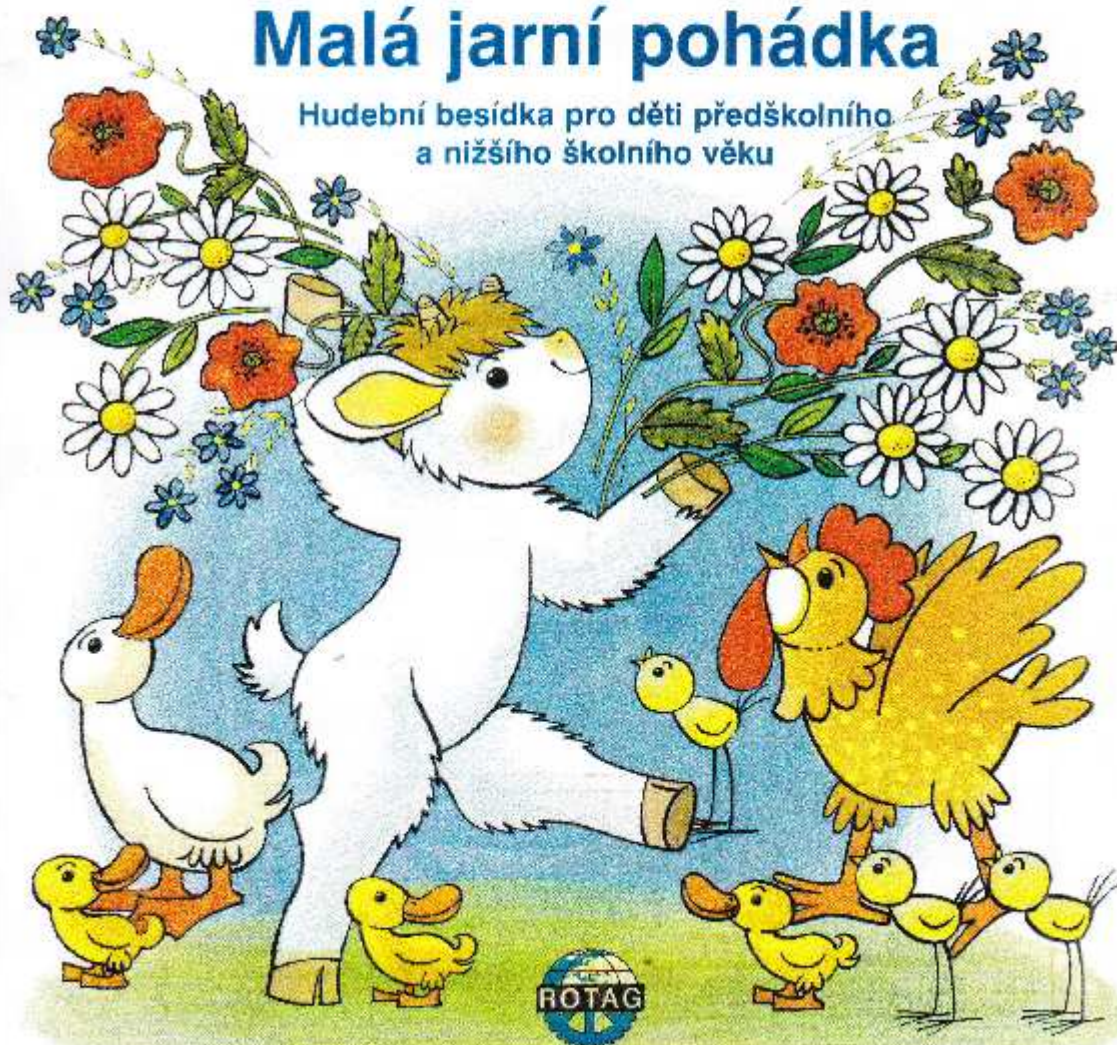
Příloha č. 1: Malá jarní pohádka

Alena Riegerová

Malá jarní pohádka

Hudební besídka pro děti předškolního
a nižšího školního věku

Metodické doporučení:

Vážení a milí přátelé,

tuto jarní hudební besídku si můžete s dětmi zahrát, zatančit nebo dokonce celou nacvičit. Její scénář je zpracován tak, aby se mohly besídky zúčastnit všechny děti. Paní učitelka předem vybere jedno šikovné dítě, které bude představovat kozlíka, a druhé, které si zahraje vaříčko. Ostatní děti rozdělí do dvou skupin.

V jedné skupině budou děti – slepice a v druhé děti – kachny.

Celý příběh slovně provází paní učitelka nebo jiný dospělý. Děti zpívají písničky.

Pokud se děti písničky nenaučí, nevadí. Celá besídka je nahrána na CD a děti si mohou písničky zpívat společně s nahrávkou. Také mohou pouze nahrávku poslouchat a pohyby a mimikou představovat jednotlivé situace.

Malou jarní pohádku pro Vás napsala Alena Riegerová. Hudbu složil Stanislav Chudoba.

Na CD vypráví pohádku Bára Munzarová, písničky zpívají Bambini di Praga.

Věříme, že tento titul přinese dětem hezké zážitky a bude milou pomůckou pro pedagogy při uvítání jara na společné besídce nebo jen ve třídě, s dětmi.

Vaše vydavatelství ROTAG

Poznámka: Čísla před hudebními vstupy označují jejich pořadí na CD.

Vypravěčka: „Děti, děti, kde vás mám? (děti přiběhnou)
Poslechněte si, jakou jsem dnes pro vás vymyslela pohádku.“

Vypravěčka:
(event všichni) **03 – Byl jednou jeden domeček**

$\text{♩} = 84$

Byl jed - nou je - den do - me - ček a u do - meč - ku
dvo - re - ček a na dvo - reč - ku přes vrat - ka je vi - dět ruz - ná
zví - řát - ka a na dvo - reč - ku přes vrat - ka je vi - dět ruz - ná
zví - řát - ka.

Děti: (jedno přes druhé) „Prosím, prosím, jaká zvířátka?“

Vypravěčka: „Víte co? My si tu pohádku o dvorečku se zvířátky zahrajeme. Jste pro?“

Děti: (jedno přes druhé souhlasí)

Vypravěčka: „Dobře. Tak si představte, že jsme všichni za vrátky na dvorečku.“
Tady mají kurník slepičky (děti, co hrají slepice, se postaví do jednoho rohu), na druhé straně bydlí kolébavé kačenky (děti kačenky se postaví na jiné místo) a docela vzadu je dřevěný chlívek. Tam bydlí malý zvědavý kozlík (kozlík odhopká).
Bylo jaro. Sotva se rozednilo, z domu vyšla hospodyně a budila zvířátka: (při písničce se děti protahují a budí ze spánku)

Vypravěčka:

(event. všichni) **04 – Probudte se, zvířátka**

$\text{♩} = 78$

F B C F

Pro - buď - te se, zví - řát - ka slu - nič - ko už svi - tí.

B C F

Ja - ro už nám roz - cve - lo v de - va - te - ro kvi - tí.

B F Gm C

Ja - ro se nám vrá - ti - lo, všech - no ko - lem kvě - te.

F B C F

Dob - ře rá - no ky - tič - ky, dob - ře rá - no, svě - te.

Detailed description: This is a musical score for a children's song. It consists of four staves of music in a 3/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 78. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes. Chord symbols (F, B, C, Gm) are placed above the staff lines. The lyrics are: 'Pro - buď - te se, zví - řát - ka slu - nič - ko už svi - tí. Ja - ro už nám roz - cve - lo v de - va - te - ro kvi - tí. Ja - ro se nám vrá - ti - lo, všech - no ko - lem kvě - te. Dob - ře rá - no ky - tič - ky, dob - ře rá - no, svě - te.'

Vypravěčka: To se v', že první vykoukly z kurníku zvědavé slepice.
A hned se začaly starat, co je kdo nového.

Děti – slepice: **05 – Kokodáky, my jsme slípky**

$\text{♩} = 84$

C Dm G C G C

Ko - ko - dá - ky, my jsme slíp - ky, zvě - da - vě jsme ve - li - ci

C Dm G G/ C

Pro - be - re - me všech - ny ků - ky, a - ko pra - vě sle - pi - ce

F C Dm G

Všech - no vi - me, všech - no zná - me ob - čas j - né po - mlou - vá - me,

C Dm G C

ať je zví - ře ne - bo pták, Ko - ko, ka - ko - dá - k

Detailed description: This is a musical score for a children's song. It consists of four staves of music in a 3/4 time signature. The tempo is marked as quarter note = 84. The key signature has one flat (B-flat). The lyrics are written below the notes. Chord symbols (C, Dm, G, F) are placed above the staff lines. The lyrics are: 'Ko - ko - dá - ky, my jsme slíp - ky, zvě - da - vě jsme ve - li - ci. Pro - be - re - me všech - ny ků - ky, a - ko pra - vě sle - pi - ce. Všech - no vi - me, všech - no zná - me ob - čas j - né po - mlou - vá - me, ať je zví - ře ne - bo pták, Ko - ko, ka - ko - dá - k.'

Vyprávěčka: Hned za slípkami se probudily kačeny a rozvážně se kolébaly za hospodyní.

Děti – kačeny: **06 – Levá, pravá**

$\text{♩} = 84$

The musical score for '06 – Levá, pravá' is written in 3/4 time with a tempo of 84. It consists of four staves of music. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The notes are: F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are F, G7, C, F. The second staff has a treble clef and a key signature of one flat. The notes are: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are G7/F, C. The third staff has a treble clef and a key signature of one flat. The notes are: F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are F, G, C, F, D7. The fourth staff has a treble clef and a key signature of one flat. The notes are: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are Gm, C, C7, F. The lyrics are: Le - vá, pra - vě, hou - py, hou - py, kdo se ne - hou - pá, je hou - pý, Kdo se po nás o - pi - ť, ten si tě - o, hou - py, hou - py, hned po - rá - nu pro - cví - ť.

Vyprávěčka: Správně, každý si má poránu protáhnout tělo. Hospodyně přinesla pro všechny dobrou snídani. „Na, pipipi...“ volala. „Kač, kač, kač, kač... jen pěkně zobejte!“

Děti: (zpívají, zobou, popř. se střídají slípice a kachny ve zpěvu)

07 – Copak nám dnes naše paní

$\text{♩} = 98$

The musical score for '07 – Copak nám dnes naše paní' is written in 3/4 time with a tempo of 98. It consists of two staves of music. The first staff has a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The notes are: F4, G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are F, G7/F, F, B7/F. The second staff has a treble clef and a key signature of one flat. The notes are: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4. Chords above are Gm/C, F/C, Gm/C, F/C. The lyrics are: Co - pak nám dnes na - še pa - ůi při - pra - vi - la ke sní - da - ní? Zr - ní - ček se na zo - bá - me, to se má - me, to se má - me.

F B $\flat$ 7/F F Gm/C C

Ho-saa - dyň - ko, dě - ku - je - me, všci - ni se dnes po - mě - je - me, po - mě - je - me.

F

me.

Vypravěčka: Nakonec se probudil i malý kozlík. Vystřčil svou rohatou hlavu z koziho domečku a volal: „Pojďte si hrát!“ Ostatní se nedali dvakrát pobízet. (hudba a písnička - děti si hrají v kroužku, kozlík ostatní chytá, slepice a kachny ho pokoušejí)

Děti: 08 - Píky, píky, plkola

$\text{♩} = 84$

F G7/F

Pi - ky, pi - ky, pi - ko - lo, pojd - te všci - ni do ko - la.

C B $\flat$ /C A11/C Gm7/C B $\flat$ /C Am/C Gm/C

Hrál si bu - dem ce - lý den kdo má ba - bu, z ko - la ver.

F G7/F

Ma - lý koz - ík, slo - ky, kač - ky, ma - jl správ - né scho - vá - vač - ky.

C B $\flat$ /C Am/C Gm7/C B $\flat$ /C Am/C C

Cu - py, du - py, so - py - ta, vy - hra - jem si do sy -

F

ta

(slepice a kachny se postaví každý do svého rohu)

Vypravěčka: Jednou takhle zjara se kozlík probudil, rozhlíží se a nikde nikdo. „Kde jsou všichni?“ vrtalo mu rohatou hlavou. Kopytkem zafukal na slepičí domeček.

Kozlík: 09 – Klepy, klepy, klepity

$\text{♩} = 90$

The musical score is written in 3/4 time with a tempo of 90. It consists of three staves of music. The first staff has a key signature of one flat (Bb) and a common time signature (C). The notes are: C4, D4, E4, F4, G4, A4, Bb4, C5. The lyrics are: Kle - py, kle - py, ke - pi - ty kdo má ba - bu? Já, či ty? The second staff has a key signature of one flat and a common time signature. The notes are: G4, A4, Bb4, C5, Bb4, A4, G4, F4. The lyrics are: Pajd - ta, síp - ky, hrá - em spo - u na no - nič - ku, na pi - ko - lu. The third staff has a key signature of one flat and a common time signature. The notes are: C4, D4, E4, F4, G4, A4, Bb4, C5. The lyrics are: Po dvo - reč - ku do - ko - la pi - ky, pi - ky, pi - ko - la.

Vypravěčka: Ale s epičí domeček zůstal zavřený. Slípky uvnitř kvokaly, ať je kozlík nechá být, protože prý mají jiné starosti. „Jaké starosti?“ kroutil kozlík hlavou. A slepice mu to hned vysvětlily.

Slepice: 10 – Na vajíčkách sedíme

$\text{♩} = 88$

The musical score is written in 3/4 time with a tempo of 88. It consists of two staves of music. The first staff has a key signature of one flat (Bb) and a common time signature (C). The notes are: C4, D4, E4, F4, G4, A4, Bb4, C5. The lyrics are: Na va - jíč - kách se - dí - me, a - ni hnout se ne - smí - me. The second staff has a key signature of one flat and a common time signature. The notes are: F4, G4, A4, Bb4, C5, Bb4, A4, G4, F4. The lyrics are: To - ho, kdo nás vy - ru - ší, vy - ta - há - ma za u - ši.

Vypravěčka: „Sedět není žádná práce,“ zlobil se kozlík. Ale slepice kvokaly jedna přes druhou, že nasedí jen pronic zanic, když sedí na vajíčkách, a budou na nich sedět tak dlouho, dokud z vajíček nevysedí kuřátka. Až budou kuřata vysecená, musí se učit hopkat a zobat. Na nějaké hraní prý nemají čas, poučovaly kozlíka.

Slépicé: **11 – Když si slípka vaječ hledí**

$\text{♩} = 94$

C Dm₇/C Dm₇/C Em₇/C G

Když si slíp - ka ve - jec ho - dí, ne - vr - ti se, pí - ně se - dí.

C Dm G C Dm G

Na - ku - nec se po - ve - de, na - ku - nec se po - ve - de.

C A⁷ Dm G C

že ku - řa - ta na slá - nič - ko z hníz - da vy - ve - de.

Vypravěčka: „Nevidáho,“ pohodil kozlík hlavou. „Najdu si kamarády jinde.“ Kopytkem zafukal na kochní domeček:

Kozlík: **12 – Klepy, klepy, klepity**

$\text{♩} = 93$

G Dm₇/G Em₇/G Dm₇/G Dm₇/G Em₇/G F₇/C Em₇/C

Kle - py, kle - py, kle - pi - ty, kdo má ba - bu? Já, dí - ty?

G⁷ G G⁷ G

Pojď - ta, kač - ky, hra - jem spo - lu na ho - nič - ku, na pi - kó - li

G Dm₇/G Em₇/G G G Em₇/G G

Kač - ky, kač - ky, já věm sám všech - ny si vás po - čty

C

tám.

Vypravěčka: Kachní domeček zůstal taky zavřený, i kačenám nastaly starosti.

Kachny: **13 – Na vajíčkách sedíme**

$\text{♩} = 88$

C Dm7/C Dm7/C Em7/C

Na va - jič - kách se - dí - me, a - ni hnout se ne - smi - mo.

C Dm G C

To - ha, kdo nás vy - ru - ší, vy - te - há - me za u - ší.

Vypravěčka: Ani kachny neměly na honičku s kozlíkem pomyslení. Těšily se, až budou jejich káčata vyseděná, jak je budou učit houpat se v bocích, plavat na rybníku a potápět se do hloubky.

Kachny: **14 – Když si kačka vaječ hledí**

$\text{♩} = 94$

C D7/C Dm7/C Em7/C G

Když si kač - ka vs - jec hle - dí, ne - vr - ti se, pil - ně se - dí

C Dm G C Dm G

Na - ko - nec se po - ve - de, na - ko - nec se po - ve - de,

C A7 Dm G C

že ká - ča - ta ne slu - nič - ko z hníz - da vy - ve - de.

Vypravěčka: Kozlík byl smutný, že nemá nikoho, kdo by si s ním hrál. Sedl si do trávy pod rozkvetlou jabloní a vzdychal:

Kozlík: **15 – Proč se ke mně kamarádi**

$\text{♩} = 66$

Dm Gm/D D₇/A A7 Dm

Proč se ke mně ka - ma - rá - di o - to - či - li zá - dy?

Dm Gm/D A7 Dm

A - chich, ou - vej kde jen he - dat no - vě ka - ma - rá - dy?

Vypravěčka: Jak si tak smutní, najednou se ozvalo z trávy jakoby ozvěnou:

Vajíčko: **16 – Proč se ke mně kamarádi**

$\text{♩} = 66$

Dm Gm/D D₇/A A7 Dm

Proč se ke mně ka - ma - rá - di o - to - či - li zá - cy?

Dm Gm/D A7 Dm

A - chich, ou - ve,, kde jen he - dat no - vě ka - ma - rá - dy?

Vypravěčka: „Co to by o?“ diví se kozlík. Kouká sem i tam a najednou to uviděl: v trávě leželo vajíčko. (dítě – vejce se postaví)
Jenže ne obyčejné jako mají slípky nebo kačeny. Tohle vajíčko vám bylo celé kropenaté. Třásl se zimou a bědovalo. Jestlipak víte proč?

Děti: „Nevíme.“

Vypravěčka: Protože bylo zvědavé. To bylo tak:

Děti: 17 – Vykouklo vajíčko

♩ = 146

F Gm_F F

Vy - kouk - la va - jič - ko z hníz - deč - ka ven.

Gm_F F

Ko - lem se roz - hli - ži, kde - pak to jsem?

Gm C F

Co jen to va - jič - ko na - pad - lu.

Gm C F

U - klouz - la z hníz - deč - ka vy - pad - lo.

Bm F

Stu - di to, stu - di ho stu - de - rá zem.

Bm C7 Bm C7

Vajíčko: Kde - pak mám hníz - deč - ko, kde - pak mám tep - lič - ko,

F

kde - pak já u - bo - hě jsem?

Vypravěčka: „Přestaň drkotat,“ domlouval vajíčku kozlík, „ať se nerozbiješ.“ Ale vajíčko se totéž dál. „Potřebovalo bych trochu teplíčka. Potřebovalo bych být vyseděné.“ „Vyseděné?“ zaradoval se kozlík. „Tak to máš vyhráno.“ Opatrně vzal kroupnaté vajíčko a uháněl s ním ke kurníku. „Dobry den, slepičky,“ povídá. „Měl bych tu ještě jedno vajíčko, je krásně kroupnaté a je mu zima. Přidejte ho k těm svým.“ Slepičky se načepýřily a začaly kvokat jedna přes druhou, že pro žádná cizí vejce nemají místo, že sniva stačí vysedět ta vlastní a vůbec ať jim hloupý kozlík dá s kroupnatým vejcem pokoj! (slepičky se natřásají)

Slepice: **18 - Když si slípka vajíček hledí**

$\text{♩} = 94$

C Dm₇C Dm₇C Em₇C G

Když si slíp - ka va - ec ně - dí, ne - vr - ti se, pil - ně se - dí.

C Dm G C Dm G

Na - ko - nec se po - ve - de, na - ko - nec se po - ve - de.

C A7 Dm G C

že ku - řa - ta na slu - nič - ko z hníz - da vy - ve - de.

Vypravěčka: Slepice se natřásaly, kvokaly a kozlíka už si nevšírnaly. Kropenaté vajíčko se tetelilo čím dál víc. Kozlík pohodil rohatou hlavou: „Nechte si svůj kurník. Však já mám ještě jiné kamarády!“ Popadl vajíčko a hopkal s ním ke kachnímu domečku: „Dobrý den, kačenky. Sedíte, sedíte?“ „Sedíme. Neruš!“ odbyly ho kachny. Kozlík začal: „Měl bych tu ještě jedno vajíčko. Malíčké, ale krásné, kropenaté. Je mu zima. Pěkně prosím, přidejte ho k těm svým!“ Kačenky se zlobily a kvákaly, že prý jim do cizího vejce nic není, ať je třeba ze zlatá.
(kachny se urszeně otočí zády, natřásají se)

Kachny: **19 - Když si kačka vajíček hledí**

$\text{♩} = 94$

C Dm₇C Dm₇C Em₇C G

Když si kač - ka va - ec ně - dí, ne - vr - ti se, pil - ně se - dí.

C Dm G C Dm G

Na - ko - nec se po - ve - de, na - ko - nec se po - ve - de,

C A7 Dm G C

že ká - ča - la na slu - nič - ko z hníz - da vy - ve - de

Vypravěčka: Kachny se otočily ke kozlíkovi zády. Kropenaté vajíčko se třásla čím dál víc a bědovalo: „Nikdo mě nechce... nikdo si mě nevyseďf...“

Vajíčko: **20 – Proč já jen koukalo**

$\text{♩} = 146$

The musical score is written in G major, 4/4 time, with a tempo of 146 beats per minute. It consists of seven staves of music. The lyrics are written below the notes. Chords are indicated above the staff lines.

Proč já jen kou - ke - lo z hníz - deč - ka ven,
 Proč jsem se sta - ra - lo kde - pak to jsem?
 Co mě to blá - ho - vé na - pad - lo,
 do trá - vy z hníz - da jsem vy - pad - lo.
 Kdo se mne u - jme a kdo mi vrá - tí
 tap - louč - ké hníz - deč - ko. tap - louč - ké mí - steč - ko,
 mí - steč - ko na za - ná - tí?

Vypravěčka: Kozlík zlostně začupal kopýtkem. „Nic si z toho, vajíčko, neděle, že nás všichni odbyli. Když tě nechtějí vysedět slepice ani kachny, vysedím si tě sám.“

Vajíčko přestalo údivem drkotat a brečet: „Ty, kozlíku?“ divilo se. „Já tě zimou umřít nenechám,“ prohlásil kozlík. Opatrně sebral kropenaté vajíčko a uháněl s ním do svého domečku.
 (dítě – kozlík vezme vajíčko za ruku a běží s ním do domečku)

20.1. V domečku vzal vajíčko do náručí a dýchal na ně, aby se zahřálo. „Jak je ti vajíčko?“ ptal se. „Teploučko.“ líbovalo si vajíčko. „To je dobře,“ řekl kozlík. „Nic se neboj, budeš u mě tak dlouho, dokud nebudeš vyseděné. Hlavně že už ti není zima, vajíčko moje kropenaté.“ A tak kozlík místo honění a dovádění trpělivě zahříval kropenaté vajíčko chlupatým kužíškem, dýchal na ně a pečoval o ně jako opravdová kvočna. Každé ráno vajíčko budil a večer je ukládal ke spánku. I ukolébavku pro vajíčko vymyslel.

Děti: **21 – Halí, bejí, houpy hou**

$\text{♩} = 52$

C Dm/C C Dm/C C Dm/C C Dm/C

Ha - li, be - jí, hou - py hou, le - tí ptá - ci nad ho - rou.

C G C G

Ma - li ptá - ci, na - li, be - jí, prv - ná z hníz - da vy - la - tě - li.

C Dm/C C Dm Em/G G

Ha - li, be - jí, prá - ša - ta, ma - jí pí - ka stra - ka -

C

tá

Vypravěčka: Uplynuly dny a slepice vyseděly kuřata. Vывedly je z kurníku a učily je hopkat a zobat. Pak si vzpomněly na kozlíka a zafukaly na jeho domeček.

Slepice: 22 – Hej, kozlíku

$\text{♩} = 94$

The musical score is written in G major, 2/4 time. It consists of four staves of music with lyrics underneath. The lyrics are: "Hej, koz - lí - ku, už e - den, vy - skoč, pa - běž s ná - mi ven. S ku - řá - ky si na su - níc - ku. na ba - bu i na ho - níc - ku všich - ni za - hra - jem. Vy - skoč, už je den". The chords are: C, Dm, C, G, G, G7, C, C7, C, C7, Dm, G, Dm, G, C.

Vypravěčka: Ale kozlík se z domečku ani nehnu. „Nemám čas,“ odbyl slepice. Slepice posměšně kdákaly: „Pán nemá čas! A co máš tak důležitého na práci?“ „Sedím na vajíčku,“ vysvětloval kozlík. „Kdybych vyskočil, vajíčko by mi nastydlo.“ „Kdo to kdy slyšel, aby kozlík seděl na vejci?“ ušklíbaly se slepice. Běhaly po dvorečku a kde mohly, kozlíka pomlouvaly.

Slepice: 23 – Všechno víme, všechno známe

$\text{♩} = 84$

The musical score is written in G major, 2/4 time. It consists of two staves of music with lyrics underneath. The lyrics are: "Všech - no ví - me, všech - no zná - me, ko - ko, ko - ko, ko - ko - dá - je. Ob - čas - jí - né po - mlou - vá - me, ať je - zví - ře ne - bo pták". The chords are: C, Dm, G, C, G, C, C, Dm, G, G7, C.

F C Dm G
 Ne - se - te vám no - vě kle - py. dů - le - ži - té ve - li - ce
 C Dm G C
 Koz - lík dě - lá, že je sle - pi. sle - pi. sle - pi - ce.
 (híhňají se)

Vypravěčka: Slyšely to kachny. Právě se kolébaly se svými káčaty k rybníku, aby je naučily pívat. Když zaslechly, že kozlík sedí na vejci, smály se, až se jim hlavy třásly. A hned s tou novinou uháněly dál.

Kachny: 24 – Slyšte, slyšte, houpy, houpy

♩ = 84
 G₇F C F
 Slyš - te, slyš - te, hou - py, hou - py.
 G₇F C
 Slyš - te, ať je koz - lík hou - py.
 F G C F D7
 Ni - ko - ho si re - he - di, va - jě - ko prý, hou - py, hou - py.
 Gm C D7 F
 ja - ko kach - na vy - se - di.
 (sm'ch)

Vypravěčka: Za chvíli všichni věděli, proč kozlík neběhá po dolně ani se nepase na lučině, a všichni se mu posmívali. Ale kozlík si z toho nic nedělal. „Jen ať se smějí,“ pohodl rohatou hlavou. „A ty koukej, ať jsi co nejdřív vyseděné,“ domlouval kropenatému vajíčku. „Až se z tebe vyklube kuře, budeme si spolu hrát.“ Nahrabal si pod břicho voňavé seno a trpělivě dýchal na vajíčko, aby je neofouklo čerstvé jarní povětrí. Jednou takhle poránu se probudil a zdálo se mu, jako by ho na břišku něco za echtalo. Zavrtěl se a ze sena se ozvalo tenoučké zapípání. „Co tá tu pípá?“ divil se kozlík. „To jsem já, kozlíku,“ tíklo něco vysokým hláskem.

Vajíčko: 25 – Skořápka praská

♩ = 157

F Gm F Gm F

Sko - řep - ka pras - ká a já kou - kám von.

Gm F

Dob rý den koz - il - ku, kde - pak to jsem?

Gm C F

Klu - bám se klu - bám a za - krát - ko

Gm C F

do svě - ta vy - kouk - ne ptá - čát - ko.

Bm =

Klu - bám se, klu - bám se chci ne - zi vás.

Bm C7 Bm C7

Na mod - řem ne - bič - ku za - zpí - vám pís - nič - ku

F Bm F

co je tu ne svě - tě krás

Vypravěčka: Kozlík kouká – ze sena se kulí ptáče. Ale ne obyčejný! Celé barevné kropenaté jako to vajíčko, ze kterého se vyklubalo. Kozlík mohl na ptáčátku oči nechat: „Ty jsi ale krásné kuře! Zrovínka jako z pohádky!“ (dítě – vajíčko – pantomimicky vyjadřuje text)

Vypravěčka: Kropenatý ptáček rozepjal křídla, vznesl se vysoko k nebi a spustil. Ale nemyslele si, nebylo to žádné kvokání ani kejhání. Byla to opravdická pláčící písnička.

Děti: **26 – Tra-la-la, my se máme**

$\text{♩} = 94$

Tra - la - la - la, my se má - me,
ve - se - le si za - zpí - vá - me.
Jar - ri vo - cy, jar - n' mra - ky, pojd', koz - lí - ku, zpí - vej ta - ky.
Tra - le - lin - ky tra - la - u, pí - seň o ja - ru.

Vypravěčka: Všechny slípky i kachny na dvorku otočily hlavy k nebi a na záračném zpěvavém kuře: mohly oči nechat. „Pojď do našeho hejna,“ volaly na straka:ého ptáčka. „Nauč naše děti taky tak krásně létat a zpívat!“ Kozlík je odoyl: „Teď by vám byl můj vyseděný strakatý ptáček dobrý! Ale když byl ještě jen vajíčko a drkotal se zimou, vyháněly jste ho. Tak si teď bude hrát jen s tím, kdo ho vyseděl. A to jsem já!“ Slípky, kachny, kuřata i kachňata zesmutněli. Maličký strakatý ptáček to viděl. „To myslíš vážně, kozlíku?“ pta' se s výčítkou. „Myslím,“ řekl zpupně kozlík. „Jen ať si nám závidí. Budeme si hrát na babu a na honičku a na pikolu celý den. Jen ty a já!“ (kozlík popadne vajíčko za ruku a začnou si hrát)

Kozlík, Vajíčko: 27 – Kam se schoval malý ptáček

♩ = 110

The musical score is written in G major and 3/4 time. It consists of six staves of music with lyrics underneath. The lyrics are: "Kozlík: Kam se scho - va ra - lý ptá - ček, do trá - vy či za oh - lá - ček? Těž - ko je ho na - ji - tí když se scho - vat do kvi - tí. Vajíčko: Něk - do hop - sá, ji - ný li - tá, kdo má ba - bu, tan mě c - y - tá. Mod - rá ne - be čer - né zem, pi - xy, pi - ky, ta - dy jsem."

Vypravěčka: Chvilu se takhle honili a bylo jim spolu dobře. Jenže pak to strakaténo ptáčka přestalo bavit. Sedl si na větvíčku jabloně a začal kozlíkovi domlouvat. Že by bylo přece jenom lepší, kdyby si hráli všichni dohromady. A vůbec: zvířátka i lidé si mají odpouštět. Kozlík se zamyslel. Nakonec uznal, že strakatý ptáček má pravdu. „Dobře,* kývl, „odpustíme ťm, když se tak přimlouváš, ty moje kouzelné ptáčátko.“

„Nejsem kouzelné,“ řekl štrakaté ptáče. „A jaké?“ „Pomlázkové přece,“ smál se ptáček. „Vyseděl sis mě, kozlíku, zrovínka na velikonoční pomlázku.“

„Na pomlázku? Ale to se přece chodí na koledu! Tak si na ni všichni společně zahrajeme!“ zaradoval kozlík.

Pomlázkový ptáček vyletěl nad jablona a volal: „Slípky, kachny, pojďte sem! (děti přiběhnou) Hádejte, na co si zahrajeme?“

Děti: „Na co? Na co?“

Vypravěčka: „Na koledu! A budeme si hrát a koledovat všichni dohromady – vždyť jsme přece kamarádi!“
(všichni se seběhnou – popř. dostanou pomlázky a zpívají)

Děti: **28 – Hody, hody, doprovody**

$\text{♩} = 102$

C Dm/C C F/C Em/C Dm/C C
Ho - dy ho - dy do - pro - vo - dy do - pro - vo - dy,

Dm/C C Dm/C G F/G Em/G G7
po tra - vič - ce po - die vo - dy, po - die vo - dy,

C F/C C C F/C C
ze dvo - řeč - ka ze co - li - nu, po do - li - né na lu - či - nu

C F C C G C
a z lu - či - ny kam se cá, no - dy, no - dy, ko - le - sa.

